

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN
OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ
EBEVEYNLERİNİN AİLE KATILIMI
HAKKINDA GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hatice Begüm UYANIK

Eskişehir 2019

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN OKUL ÖNCESİ DÖNEM
ÇOCUKLARININ EBEVEYNLERİNİN AİLE KATILIMI HAKKINDA
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

Hatice Begüm UYANIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erken Çocuklukta Özel Eğitim Programı/Özel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Veysel AKSOY

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ekim 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hatice Begüm UYANIK'ın "Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Ebeveynlerinin Aile Katılımı Hakkında Görüşlerinin İncelenmesi" başlıklı tezi 26.08.2019 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Özel Eğitim Anabilim Dalı Erken Çocuklukta Özel Eğitim Programında, Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı-Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı)

: Dr. Öğr. Üyesi Veysel AKSOY

Üye

: Prof.Dr. İbrahim H. DİKEN

Üye

: Doç.Dr. Macid Ayhan MELEKOĞLU

Doç.Dr. Yasemin ERGENEKON
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Müdür Vekili

ÖZET

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ EBEVEYNLERİNİN AİLE KATILIMI HAKKINDA GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Hatice Begüm UYANIK

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ekim 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Veysel AKSOY

Araştırmanın amacı otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan 3-8 yaş arası çocukların ebeveynlerinin ebeveyn katılımı hakkında görüşlerinin incelenmesidir. Katılımcı grubunu MEB’e bağlı iki kurumda 3-8 yaş arası on dört adet OSB’li çocuğun ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desenle yürütülmüş, veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmış ve betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre ebeveynler katılım ile ilgili düşüncelerini söylemeden önce çocuklarına sunulan özel eğitim hizmetlerinden memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Çocuklarına sunulan eğitim sürelerinin yetersiz olduğundan söz eden ebeveynler, katılım ile ilgili düşüncelerini öğretmenlerin verdiği ödevleri evde tamamlamak ve fazladan oyunlar oynamak olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca ders sırasında yaptıkları gözlemlerin evdeki çalışmalarına katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Katılımlarının çocuğa bağlı olduğunu söyleyen ebeveynler çocuklarının problem davranışlarının ebeveyn olarak katılımlarını engellediğinden söz etmişler, ancak çocuklarının eğitimlerine katılmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Bu bulguların yanı sıra aile katılımına çocuğun olumlu cevap vermediğini gösteren araştırma bulguları da söz konusudur. Araştırmadan elde edilen bulgular alanyazın ile ilişkilendirilerek önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Otizm spektrum bozukluğu, Nitel araştırma, Yarı-yapılandırılmış görüşme, Betimsel analiz, Ebeveyn katılımı.

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE OPINIONS OF PARENTS OF PRESCHOOL CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER ON FAMILY INVOLVEMENT

Hatice Begüm UYANIK

Department of Special Education

Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, October 2019

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Veysel AKSOY

The aim of this study is to examine the opinions of parents of children aged 3-8 with Autism Spectrum Disorder on parental participation. The participant group consists of the parents of fourteen ASD children between the ages of 3-8 in two institutions affiliated to the Ministry of National Education. Qualitative research methods was carried out with phenomenological design, collected by semi-structured interview technique and analyzed by descriptive analysis method. In the findings of the study, the parents stated that they were satisfied with the education before they expressed their thoughts about participation. Parents, who also mentioned the lack of training hours, expressed their thoughts about participation as completing the assignments given by the teachers at home and playing extra games and said that observation contributed to the work at home. Parents who stated that participation was dependent on the child mentioned that problem behaviors prevented their practice. For this reason, there are also parents who say that sometimes they should participate because child won't respond positively at all times. According to the parents, ideal participation is seen as participation in the house and participation as a family. The results obtained from the study were correlated with those in the literature and recommendations were made.

Keywords: Autism spectrum disorder, Parent perceptions, Qualitative research, Semi structured interview, Descriptive analysis, Parent participation.

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecimde bilgisi ve desteği ile bana ne zaman kapısını çalsam yardımcı olan, araştırma yaparken sürekli takip edip yolumu şaşırmamı engelleyen ve sürekli ileriye yönelik motive edici konuşmalarla beni çalışmaya yönlendiren biricik tez danışmanım Dr. Öğr. Gör. Veysel AKSOY'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Aynı şekilde tez yazım sürecimde bana gerçekten gönülden destek olan, yardım eden ve ileriye yönelik hedefler koyarak beni yürümeye yönlendiren sevgili Arş. Gör. Şerife ŞAHİN hocama minnetimi nasıl ifade etsem azdır.

Araştırmaya katılım konusunda gönüllü olan değerli ebeveynlere ve verilerin toplanması sırasında gerekli özveriyi gösteren kurum sahiplerine ve yöneticilerine yürekten teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde ve hayatımın her noktasında üzerimde sayılamayacak emekleri olan anneme, babama ve kardeşlerime çok teşekkür ederim.

Hatice Begüm UYANIK

Eskişehir 2019

25.10.2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez çalışmasının bana ait özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan Bilimsel İntihal Tespit Programı'yla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Hatice Begüm UYANIK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
1.GİRİŞ	1
1.1. Otizm Spektrum Bozukluğu.....	1
1.2. Okul Öncesi Eğitim	2
1.3. Erken Çocukluk Döneminde Okul Öncesi Eğitim, Özel Eğitim ve Özel Gereksinimli Çocuklar	5
1.4. Ebeveyn Katılımı.....	5
1.4.1. Ailenin işlevleri	7
1.4.2. Ebeveyn katılımının aşamaları.....	10
1.5. Problem	10
1.6. Amaç.....	11
1.7. Önem	12
1.8. Sınırlılıklar.....	12
2. YÖNTEM	13
2.1. Araştırma Modeli	13

2.2. Katılımcılar.....	14
	<u>Sayfa</u>
2.3. Veri Toplama Süreci.....	15
2.3.1. Görüşme sorularının oluşturulması.....	17
2.3.2. Pilot görüşme	17
2.4. Görüşmeler	18
2.4.1.Görüşme ilkeleri	18
2.4.2.Araştırma etiği.....	18
2.4.3.Görüşme süreci	19
2.4.4.Görüşmelerin gerçekleştirilmesi	20
2.4.5. Formlar.....	20
2.5.Verilerin Analiz Edilmesi	21
2.5.1.Verii dökümü	22
2.5.2. Veri dökümünün güvenilirlik çalışması.....	22
2.5.3.Betimsel analiz için çerçeve oluşturma.....	22
3. BULGULAR.....	24
3.1. Genel Eğitim Bilgisi.....	24
3.2. Eğitimle İlgili Olumlu Yönler	24
3.3. Eğitimle İlgili Olumsuz Yönler	26
3.4. Ebeveynlerin Çocuğun Eğitimine Katılımı.....	27
3.5. Katılımı Kolaylaştıran Etmen.....	28
3.6. Katılımı Zorlaştıran Etmen.....	30
3.7. Ebeveyn Katılımı Gerekli Midir?	31
3.8. İdeal Aile Katılımı.....	33
4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	36
4.1. Tartışma	36

Sayfa

4.2. Öneriler	37
4.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler	37
4.2.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler.	38
KAYNAKÇA.....	39
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLOLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. Görüşme Bilgileri.....	16
Tablo 2.2. Görüşme Soruları.....	17
Tablo 2.3. Görüşme Takvimi.....	19
Tablo 3.1. Çocukların Eğitim Bilgileri.....	24
Tablo 3.2. Eğitimle İlgili Olumlu Yönler.....	25
Tablo 3.3. Eğitimle İlgili Olumsuz Yönler.....	26
Tablo 3.4. Eğitime Katılım.....	27
Tablo 3.5. Eğitime Katılımı Kolaylaştıran Etmen.....	29
Tablo 3.6. Eğitime Katılımı Zorlaştıran Etmen.....	30
Tablo 3.7. Eğitime Katılım Gerekli Mi?.....	32
Tablo 3.8. İdeal Aile Katılımı.....	33

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

OSB : Otizm Spektrum Bozukluğu

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

DSM-5 : Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5

EÇÖZE: Erken Çocuklukta Özel Eğitim

EÇE : Erken Çocukluk Eğitimi

NAC : National Autism Center

NPDC : The National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorder

APA : American Psychology Association

1. GİRİŞ

1.1. Otizm Spektrum Bozukluğu

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) ilk kez 1943 yılında Leo Kanner tarafından tanımlanmıştır. Kanner (1943), yaptığı gözlemlerden yola çıkılarak otizmin soğuk, ilgisiz ve entelektüel annelerden kaynaklanıyor olabileceği teorisi üzerinde yoğunlaşmıştır (Çuhadar, 2014). Kanner'in gözlemlerine göre takıntılı davranış, iletişim problemleri ve aynılıkta ısrarla birlikte OSB, çocukluk çağı şizofrenisinden ayrı bir kategori olarak ele alınmalıdır. İlk kez infantil otizm adı ile 1980 yılında Amerika Psikiyatri Birliği (APA) tarafından yayımlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nda (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-DSM-III) yer almıştır (Kırcaali-İftar, 2018). Daha sonraki yıllarda OSB'ye ilişkin farklı tanımlamalar yapılmıştır. En son 2013 yılında yayımlanan DSM-5'e göre OSB; sosyal iletişim ve etkileşimde sorunlar ve sınırlı, yineleyici davranış, ilgi ya da etkinliklerle ortaya çıkan nöro-gelişimsel bir yetersizlik olarak ifade edilmiştir (American Psychology Association-APA, 2013).

Otizm spektrum bozukluğunun farklı gelişim dönemlerinde psikomotor gelişim, sosyal-duygusal gelişim, dil gelişimi, bilişsel gelişim gibi pek çok gelişim alanını etkileyebilen bir bozukluk olduğu ifade edilmektedir (Kaymak, 2016). Bu durum, OSB riski taşıyan çocukların erken dönemlerde farkedilebilmesi için hangi alanlarda yetersizlik gösterebileceklerini belirlemeye hizmet etmektedir (Kırcaali-İftar, 2018). İzleyen bölümde OSB'nin erken belirtilerinden söz edilmektedir.

Otizm spektrum bozukluğunun erken dönemdeki belirtileri; a) altı ayı geçtiği halde bebeklerin gülümsemiyor oluşu, b) geç konuşmak ya da konuşmamak, c) basit cümle kurmada zorluk, d) dokunmadan kaçınmak, e) soyut yaşamak, f) konuşmayı tercih etmemek, g) oyuncaklarla sıra dışı bir ilgi kurmak, h) rutinlere bağlılık gibi belirtiler olarak ifade edilmektedir (Autismspeaks, 2019; Kırcaali-İftar, 2018). Bu belirtiler çocuk iki yaşına gelmeden önce görüldüğünde, çocukta OSB'nin varlığından söz edilebilmektedir. Bu becerilerde sorun yaşayan çocukların uzmanlar tarafından detaylı bir şekilde gelişimsel yaşa uygun olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Değerlendirme sonucunda OSB riski taşıyan çocuklar için uygun eğitsel müdahaleler yapılmalıdır (Aksoy ve Topuz, 2019).

Alanyazın incelendiğinde OSB olan çocuklar için farklı müdahale yöntemleri ile karşılaşılmaktadır. Bu müdahale yöntemleri içerisinde OSB olan çocuklar için en etkili

uygulamaların bilimsel dayanaklı uygulamalar olduğu belirtilmektedir (Kurt, 2018). OSB olan çocuklara yönelik etkili uygulamaların belirlenmesinde farklı kuruluşların yürüttüğü çalışmaların temel aldığı görülmektedir. Bu kuruluşlar içerisinde National Autism Center (NAC), The National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorder (NPDC) gibi kuruluşların öncü oldukları vurgulanmaktadır (Kurt, 2018). Bu kuruluşlar OSB'ye yönelik hangi müdahale yöntemlerinin etkili olduğunu belirleyebilmek için çeşitli ölçütler belirleyerek tüm müdahale yöntemlerini değerlendirmekte ve alanda çalışan uzmanlara, öğretmenlere ve OSB olan çocukların ailelerine hangi uygulamaların bilimsel dayanağının olduğunu göstermektedirler (NAC, 2015; NPDC, 2014). Bu kuruluşların yürüttükleri çalışmalar incelendiğinde OSB'ye yönelik müdahale programlarının bilimsel dayanaklı uygulamalar, umut vaat eden uygulamalar ve bilimsel dayanağı olmayan uygulamalar olarak sıralanmaktadır. Bu uygulamalar içerisinde bilimsel dayanağı olan uygulamaların kullanılmasının gerektiği vurgulanmaktadır (Hancock vd, 2005).

Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynleri ve/veya birincil bakıcıları onlara sunulacak müdahalelerde kritik rol oynamaktadır (Diken, 2015). Ebeveynler gün içerisinde çocukları ile ilgilenmekte ve onların gereksinimlerini gidermeye çalışmaktadırlar. Çocuklar okula başladıktan sonra ailenin yanı sıra öğretmenler de çocuğa sunulan desteklerde rol oynamaktadır. Okul öncesi eğitimle birlikte devam eden okul süreci içerisinde öğretmenlerin ya da sadece ailelerin çocukların gereksinimlerini karşılayabilmesi mümkün olamamaktadır. Çocukların nitelikli bir eğitim alabilmeleri ve kaynaştırma uygulamalarından yararlanabilmeleri için okul öncesi dönemden itibaren ihtiyaç duyulan uyarlamaların mümkün olan en kısa sürelerde yapılması gerekmektedir. Bu sebeple çocukların okula başladığı okul öncesi dönem çocukların sunulacak eğitim hizmetlerinden nitelikli bir şekilde yararlanabilmesi için kritik bir öneme sahiptir. İzleyen bölümde okulöncesi eğitim ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

1.2. Okul Öncesi Eğitim

Çocuklar, hayatlarının ilk ve en sık etkileşimlerini aile ortamında gerçekleştirmektedir. Bu nedenle öğrenme ve keşfetme sürecinde aile ortamı, çocukların gelişimlerinde büyük rol oynamaktadır (Güleç ve Genç, 2010). Aile ortamının yanı sıra çocuğun içerisinde yaşadığı çevre de çocuğun gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Bu

çevreye, çocuğun içerisinde bulunduğu topluluk, kurumsal topluluk ve sosyo-politik çevre de dahil olmaktadır (Gülaçtı, 2010). Çocukların aile ortamından başlayarak etkin bir şekilde çevrelerini keşfettikleri, iletişim kurmayı öğrendikleri ve çevrelerinde gördükleri şeylere dair fikirler oluşturmaya başladıkları süreç okul öncesi eğitimle devam etmektedir (Erdoğan vd., 2018). Bu açıdan okul öncesi dönemin, bir çocuğun hayatının en temel ve belirleyicisi konumunda olduğu ifade edilmektedir. Çocukların öğrenme hızlarının çok yüksek olduğu okul öncesi dönemde çocuklara verilen eğitim onları sosyal, duygusal ve bilişsel yönden hayata hazırlayan temel destek işlevi görmektedir. Bu durum okul öncesi eğitime, çocukları ilkokula hazırlaması nedeniyle de son derece önem verilmektedir (Erdoğan vd., 2018).

Her yaş grubunun genel gelişim özellikleri o yaş grubundaki tüm çocuklar için ortaktır ancak, her çocuğun kendine özgü bir gelişiminin olduğu gözden kaçırılmamalıdır. (MEB, 2013). Bu durum okul öncesi eğitime ilişkin farklı tanımların yapılmasına neden olmaktadır. Bu tanımlar dikkate alındığında öncesi eğitim; “0-72 ay çocukların; tüm gelişimlerini, toplumun kültürel değerleri doğrultusunda yönlendiren, duygularının gelişimini ve algılama gücünü artırarak akıl yürütme sürecinde ona yardımcı olan ve yaratıcılığını geliştiren, kendini ifade etmesini ve öz denetimlerini kazanmasını sağlayan, sistemli bir eğitim süreci.” olarak tanımlanmaktadır (Güven ve Azkeskin, 2018). Bu tanımdan görüldüğü üzere, okul öncesi eğitim, çocukların gelişim düzeyleri ve bireysel özellikleri dikkate alınarak uygun eğitim ortamlarında sosyal, duygusal, bilişsel, dil, motor ve özbakım becerileri yönünden gelişimlerinin desteklendiği bir süreç olarak ifade edilmektedir. Tüm bu bilgiler dikkate alındığında okul öncesi eğitim; çocuğun gelişim özelliklerine ve bireysel farklılıklarına uygun; mevcut potansiyelini ortaya çıkarmasını, geliştirmesini ve kendini ifade etmesini amaçlayan; ilköğretimin gerektirdiği zihinsel ve duygusal-sosyal yeterliliklere ulaşmasına hizmet eden; yaşadığı toplumun kültürel değerlerini tanımasını, benimsemesini ve topluma uyumunu gözetken ve tüm bunlar için uygun ve uyarıcı bir çevre olanağı sunan; bir okul öncesi eğitim kurumunda, ailede ya da alternatif programlarda verilen sistemli ve planlı bir eğitim süreci olarak tanımlanabilir. Buradan hareketle okul öncesi eğitimin çocukların gelişimlerinde önemli bir yer tuttuğu söylenebilmektedir (MEB, 2013).

Erken çocukluk dönemi yaş aralığının ülkeden ülkeye farklılaştığı dikkat çekmektedir. Bu dönem, Türkiye’de genelde 0-72 ay arasındaki dönemi kapsamaktadır (Güven ve Azkeskin, 2018). Bu dönemde çocuğa sunulan eğitim çocuğun yaşaması,

büyümesi, gelişmesi ve bakımı ile ilgili olarak yapılacakların bütünü diye tanımlanmaktadır (Çakmak-Güleç ve Özşarı, 2018). Ayrıca, erken müdahale, gelişimi risk altında olan ya da gelişimsel geriliği olduğu tespit edilen okul çağındaki ya da daha küçük çocukların belirlenerek bu dezavantajları önleyici çalışmalar yapılması olarak tanımlanmaktadır (Károlyi, Kilburn ve Cannon, 2005). Buradan hareketle okul öncesi eğitimin farklı amaçlarının olduğu düşünülebilir. İzleyen bölümde Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan okul öncesi eğitimin amaçlarına yer verilmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda okul öncesi eğitimin amaçları şu şekilde sıralanmaktadır;

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;
4. Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (2017).

Milli Eğitim Temel Kanunu dikkate alındığında okul öncesi eğitimin çocukların tüm gelişimsel evrelerini kapsadığı ve onları topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmeyi temel aldığı görülmektedir. İzleyen bölümde erken çocukluk döneminde özel gereksinimli çocuklara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

1.3. Erken Çocukluk Döneminde Okul Öncesi Eğitim, Özel Eğitim ve Özel Gereksinimli Çocuklar

Özel gereksinimi olan çocuğun tanımı “Kimlerin özel eğitime gereksinimi vardır?” sorusuna verilecek yanıtta yer almaktadır. Bu soruya Eripek (2005), “farklı eğitim gereksinimleri bireysel olarak planlanmış eğitim programlarını gerekli kılan çocukların özel eğitime gereksinimi olduğunu” söyleyerek cevap vermektedir. Özel gereksinimi olan çocuklar birbirinden oldukça farklılaştıkları için bireysel eğitim programlarına gereksinim duydukları vurgulanmaktadır (Cavkaytar, 2015). Ayrıca özel gereksinimli çocukların gereksinimleri doğrultusunda eğitim almaları ve akranları ile birlikte aynı eğitsel olanaklardan yararlanabilmeleri için uygun bir eğitim almaları gerekmektedir. Çocuklara sunulan bu eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde (2018) Özel eğitim olarak ifade edilmektedir. Bu yönetmeliğe göre özel eğitim göre şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir.”

Okulöncesi dönemde gelişimsel gerilik risk taşıyan özel gereksinimli çocuklara sunulan desteklerin mümkün olan en erken dönemde sağlanması gerekmektedir. Bu durum erken müdahale kavramını ortaya çıkarmaktadır. Erken müdahale, gelişimsel olarak risk altında olan veya gelişimsel geriliği olan okul çağındaki ya da daha küçük çocukların belirlenerek bu dezavantajları önleyici çalışmalar yapılması olarak tanımlanmaktadır (Karoly, Kilburn ve Cannon, 2005). Okul öncesi dönemde okula devam eden yetersizliği olan çocukların desteklenmesi kaynaştırma uygulamalarından yeterli düzeyde yararlanmalarına zemin hazırlamaktadır. Ancak, zamanının çocuğunu ailesi ile geçiren çocukların yalnızca okulda desteklenmesi çocuğun nitelikli bir eğitim almasını engellemektedir. Bu sebeple ailelerin de çocuklarına nitelikli bir eğitim sağlanabilmesi için uzmanlarla eş güdüm içerisinde çalışmaları gerekmektedir. Bu durum aile katılımını ortaya çıkarmaktadır. İzleyen bölümde aile katılımı ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

1.4. Ebeveyn Katılımı

İnsan, toplumsal bir canlı olması nedeniyle anne-babanın merkezde olduğu ve ailenin diğer unsurlarının (dede-nine, dayı-amca, teyze-hala) da içinde yer aldığı bir

ortamda doğmakta ve ilk eğitimini burada almaktadır. Bu nedenle aile toplumsal ve kültürel bir ürün olarak tarihsel ve sosyal bir çocuk yetiştirme formu olarak ifade edilmektedir (Lee vd., 2014). Alanyazın incelendiğinde aile kavramının farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Bu tanımlar incelendiğinde; aile, çocuğun beslenme, korunma, sağlık, sevgi, güven, eğitim ve toplumsallaşma gibi temel gereksinimlerini karşılayan en önemli kurum olarak tanımlandığı dikkat çekmektedir (Yılmaz-Bolat, 2017). Diğer bir ifadeyle aile toplumsal yapıda insan ilişkilerini düzenleyen, daha sağlıklı bir toplum düzeni için gerekli olan, diğer toplumsal kurumlarla etkileşimde bulunan ve temel niteliklerini içinde bulunduğu toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını oluşturan bir kurum olarak ifade edilmektedir (Yılmaz-Bolat, 2017).

Ailenin çocuğu hakkında gereksinim duyulan tüm bilgilere sahip olduğu vurgulanmaktadır. Aile, çoğunlukla çocuğun günlük rutinini, tıbbi geçmişini, nelerden hoşlandığını, kendilerinin ve onun gereksinimlerini bilmektedir. Çocukta herhangi bir gelişimsel gerilik riski olduğunda bu durumu ilk olarak aile üyelerinin fark etmesi beklenmektedir (Sönmez-Kartal, 2015). Aileler çocuklarının gelişimleri hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıklarında çocukta var olan risk durumlarını ya da belirtileri görememektedir. Bu durum çocuğun ilerleyen yaşlarda akranlarından oldukça geride kalmasına ve kaynaştırma uygulamalarından yeterli düzeyde yararlanamamasına yol açmaktadır. Çocuğun tüm gelişim alanlarının desteklenebilmesi ve akranları ile aynı eğitim ortamlarında eğitim alabilmesi için çocuğa sunulacak eğitimlerde ebeveyn katılımı önemli bir rol oynamaktadır (Sönmez-Kartal, 2015).

Alanyazın incelendiğinde ebeveyn katılımı ile ilgili farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlarda incelendiğinde ebeveyn katılımı; Cone, Delawyer ve Wolf (1985) tarafından anne-babaların çocuklarının okul başarılarında oynadıkları roller olarak; Hughes ve Naughton (2000) tarafından, anne-babanın öğretmen rolü oynaması olarak; Gordon (1970) tarafından çocuğa sunulan öğretimler sırasında okul-aile arasında iletişim kurma ve bu süreçte okulun anne-baba gereksinimlerine karşı duyarlı olması olarak ve Şahin ve Ünver (2005) tarafından ise ebeveynlerin çocuklarına sunulacak eğitsel müdahalelere katkıda bulunmaları için düzenlenmiş etkinlikler olarak tanımlanmaktadır.

Ebeveyn katılımı, çocuklarının gereksinim duydukları alanlara ilişkin anne-babaya konuya özgü becerilerin öğretilmesi, sosyal ve duygusal destek verilmesi, anne-baba ve uzmanlar arasında bilgi alışverişi sağlanması, uygun anne-baba ve çocuk ilişkilerinin

geliştirilmesi ve anne-babaya toplumsal kaynaklara ulaşmalarında yardımcı olmaktadır (Ömeroğlu, Kandır ve Ersoy, 2003). Bu durum ebeveyn katılımının artmasını zorunlu hale getirmektedir. Alan yazın incelendiğinde çocuğun eğitiminde ebeveyn katılımının artması gerektiğini destekleyen uzmanların dört temel noktada birleştikleri görülmektedir. Bu temel noktalar; a) ebeveynler çocuğun ilk ve temel öğretmenidir, b) ev, çocuğun ilk öğrenme çevresidir, c) çocuklar hayatlarının ilk yıllarında hayatlarının devamında öğreneceklerinden daha çok şey öğrenirler ve d) tüm anne babalar iyi ebeveyn olmak ister ve çocuklarının gelişimini önemserler (Sönmez-Kartal, 2015). Bu temel noktalar dikkate alındığında ebeveyn katılımının çocuğun gelişimi üzerinde oldukça etkili olduğu görülmektedir.

Ebeveyn katılımını yetersizliği olan çocuğun gelişimi üzerinde oldukça etkili olmasına rağmen ebeveyn katılımını etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. Eğitimcilerin/uzmanların anne babalara karşı tutumları, çocuğun devam ettiği programın bazı özellikleri, anne babanın eğitim düzeyi, işi, yaşı ve ailenin gelir düzeyi (Kutlu ve Tekin-İftar, 2018; Sucuoğlu, 1996; Toros, 2011) ebeveyn katılımını etkileyen faktörler ebeveynlere ait değişkenler olarak gösterilmektedir. Ayrıca, çocuğun yaşı, cinsiyeti, engel türü, çocuğun aldığı özel eğitimin süresi (devam ettiği eğitim modeli kapsamında bir haftada aldığı özel eğitim saati) gibi değişkenler de ebeveyn katılımını etkileyen çocuğa ait değişkenler olarak belirtilmektedir (Cone vd., 1985; Sucuoğlu, 1996; Toros, 2011). Ebeveyn katılımını etkileyen hem ebeveynlerden kaynaklanan hem de çocuktan kaynaklanan faktörlerin yanı sıra ailenin işlevlerinin de ebeveyn katılımını etkilediğinden söz edilmektedir (Toros, 2011). İzleyen bölümde farklı bakış açılarına göre ailenin işlevlerinin neler olduğuna ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

1.4.1. Ailenin işlevleri

Alan yazın incelendiğinde ailenin işlevlerinin farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir (Toros, 2011). Turnbull ve arkadaşlarına (2006) göre ailelerde çocuğun yetersizliği ya da çocuğu diğerlerinden farklı kılan durumlar ile içerisinde birleştirici rol oynamaktadır. Turnbull ve arkadaşları ailenin işlevlerini sırasıyla şefkat (ilgi), özgüven, ruhani, ekonomik, günlük bakım, sosyalleşme, boş zaman, eğitim olarak sekiz başlık altında incelemişlerdir. İzleyen bölümde ailenin işlevlerine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Şefkati (ilgiyi) gösteren ve aile içi iletişimleri güçlü olan aileler kendilerini başarılı olarak nitelemektedir. Aileler şefkati sözel olarak, fiziksel olarak ya da karşılıksız ve sınırsız sevgi olarak sunabilmektedir.

Ailenin *özgüveninin* ailenin çocukları için yaptıkları ile elde edilen sonuçlar arasındaki ilişki ile doğru orantılıdır. Aile çocukta ilerlemeleri gördükçe özgüveni artmaktadır. Özgüven sadece aile için değil çocuk için önemlidir, çocuklara özgüven küçük yaştan itibaren verilmektedir.

Ruhani açıdan değerlendirildiğinde sadece dini değerlerden değil, aynı zamanda kültürel değerlerden de söz edilmektedir. Çocuklarının Tanrı'nın bir lütfu olarak gören aileler çoğunluktadır. Bu düşünceye göre Tanrı aileleri daha iyi bireyler olmak konusunda sınava tabii tutmaktadır.

Ekonomik işlev olarak ailelerin özel gereksinimi olan çocukları için daha yoğun bir maddi gereksinimleri olmaktadır. Çocuklarına sağladıkları özel diyetler, tedavi masrafları, özel eğitim gibi konularda çocuğa daha çok destek olmaları gerekmektedir.

Günlük bakım, ev işleri ve sağlık hizmetleri, taşıma gibi konuları kapsamakta ve genelde çocuğa sunulan desteklerin temelini oluşturmaktadır. Aile bireyleri günlük bakım konusunda ortaklaşa düşünüp hareket etmektedir.

Sosyalleşme hem yetersizliği olan hem de tipik gelişim gösteren bireyler için önemlidir. Birçok aile çocuklarının sosyalleşme ihtiyaçlarında giderebilmek için stres faktörü ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Turnbull ve diğ, 2006). Özel gereksinimi olan birçok birey arkadaş yetersizliğinden veya insanların kendileri ile arkadaş olmak için gerekli güdüye sahip olmamasından söz etmektedirler fakat bazı aile ve profesyoneller çocuğun kendilerine göre daha önemli gelişimsel noktalarına odaklandıklarından sosyalleşme faktörünü biraz sonraya bırakabilmektedirler (Turnbull vd., 2006).

Boş zamanda çocuğun yapısına, içerisinde bulunduğu kültüre ve ailenin boş zaman algısına göre boş zaman aktiviteleri planlanmakta ve uygulanmaktadır.

Eğitim aileler için çocuklarına sunulacak desteklerin odak noktası olarak görülmektedir. Eğitim başarılı iş sahibi olmanın, kaliteli bir yaşam sürmenin temel koşulu olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple aileler eğitime oldukça önem vermektedir.

Ailenin işlevlerini sınıflayan Epstein'e (1987) göre ailenin *ailelerin temel sorumlulukları, iletişim, gönüllülük, evde öğrenim, karar verme ve diğer ailelerle birlik beraberlik* olmak üzere altı işlevi vardır. Epstein çalışmalarında ailelerin gittikçe artan

sorumlulukları olduğundan söz etmiştir. İzleyen bölümde Epstein'e göre ailenin işlevlerine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Ebeveynlerin temel sorumlulukları: Çocukları büyütmek, onlara besin, giyim, barınak/ev, sağlık, güvenlik sağlamaktır. Ebeveynler çocukların okuldaki başarılarını onlara öğrenme ve gelişim alanlarına uygun pozitif bir ev ortamı sağlayarak arttırmalıdır. Okul aileyi desteklemeli, çocuğun gelişimini anlamaya ve her yaş ve seviyede çocuğun gelişimini anlamada yardımcı olacak politikalar geliştirmelidir.

İletişim: Etkili iletişim için okul ve ev arasında işbirliği sağlanmalıdır. İşbirliğinin sağlanabilmesi için temel ve ortak hedefler belirlenmeli, okul aile iletişimi takip edilip sürdürmelidir. Okul ve aile arasındaki iletişimin sağlanmasında okulun temel sorumluluğu düzenli ve etkili bir şekilde okuldan eve evden okula bilgi akışını sağlamaktır.

Gönüllülük: Ebeveynler, idarenin çocuklarla ilgili yapacakları etkinliklere gönüllü olarak katılabilirler. Gönüllü ebeveynler görev aldıkları etkinliklerde en alt düzeyden en üst düzeye kadar farklı derecelerde görev alabilirler.

Evde öğretim: Ev temelli öğretim çocukların öğrenme deneyimlerini geliştirmekte aynı zamanda okulda öğretilenler ve paylaşılanları destekleyerek kalıcılığını sağlamaktadır. Evde farklı etkinlikler yapılarak, etkinlikler oyun içerisine gömülerek çalışılabilmektedir.

Karar verme: Ebeveynler çocukları için okul seçimi, okul programının gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi gibi kararlar almaktadırlar. Bu kararların yanı sıra çocuklarının eğitimleri için ihtiyaç duyulan bütçe ve destek sağlayacak uzmanların kimler olacağı konusunda da uygun kararlar almak zorundadırlar. Karar verme süreci aileler, öğretmenler ve idare ile birlikte fikir ve bakış açıları paylaşmakla başlamaktadır. Bu süreçte ebeveynler diğer ebeveynlere çocukların gelişimi ve öğrenmesi ile ilgili liderlik edebilir.

Diğer ailelerle birlik ve beraberlik: Okul programını geliştirmek için toplumsal kaynakların değerlendirildiği işlevdir. Bu aşama, yalnızca okul programı için değil ayrıca aile ve çocuğun gelişimi için de önemlidir. Bu aşamada diğer ailelere etkinlik ve sosyal sorumluluk projelerini tanıtmak, aileleri etkinlik ve projelere dahil etme ailelerin odak noktası olmaktadır.

Hem Turnbull ve arkadaşları (2006) hem de Epstein (1987) tarafından yapılan ailenin işlevlerine ilişkin sınıflamaların çocuğun gelişimine odaklandığı görülmektedir.

Bu sınıflamaların yanı sıra ebeveynler çocuklarının eğitimlerine farklı aşamalarda katılabilmektedirler. İzleyen bölümde ebeveyn katılımının aşamalarına ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

1.4.2. Ebeveyn katılımının aşamaları

Çocuk eğitimi konusunda önemli çalışmaları olan Epstein'e (1987) göre; a) okul ve ailenin farklı sorumlulukları, b) okul ve ailenin paylaşılmış sorumlulukları ve c) okul ve ailenin devamlı sorumlulukları olmak üzere üç tip ebeveyn katılımı vardır.

Okul ve ailenin farklı sorumluluklardan söz edilirken, aileler ve okul arasındaki olası uyuşmazlık, rekabet ve çatışmalarla ebeveyn katılımının değişeceğine dikkat edilmelidir. Çünkü ebeveyn katılımı kendilerini farklı yollardan hedef, rol ve sorumluluk bakımından tamamlamış eğitimci ve ailelerin katkıları ile olur. En iyi katılım, öğretmenler standartları ve yargıları takip ederken ebeveynlerin kendilerine özgü düşüncelerle çocuklarını yakından gözlemlemesidir.

Okul ve ailenin paylaşılmış sorumluluklardan söz edilirken koordinasyon, iş birliği gibi okul ve ailenin birlikte çalışmasını temel alan bir sistem vurgulanmaktadır. Bu sistem içerisinde çocuğun sosyalleşmesi ve eğitimi için hem okulun hem de ebeveynlerin sorumluluk alması gerekmektedir.

Okul ve ailenin devamlı sorumluluklarından söz ailelerin ve öğretmenlerin çocuğun gelişimindeki kritik dönemlerinin nitelikli bir şekilde aşılabilmesi için beş yaşından sonra öğretmenlerin çocuklara müdahale etmesini önerir.

1.5. Problem

Ebeveyn katılımı ebeveynin çocuklarının eğitim sürecine ve deneyimine katılması olarak tanımlanmaktadır (Jeynes, 2005). Özel eğitimde anne baba katılımını araştıran çalışmalarda, anne baba katılımını etkileyen etmenler/değişkenler araştırılmış; eğitimcilerin/uzmanların anne babalara karşı tutumları ve çocuğun devam ettiği programın bazı özelliklerinin katılımın yordanmasını sağlayacak temel değişkenler olduğu belirtilmiştir (Sucuoğlu, 1996). Ayrıca anne ve babaların katılım düzeylerinin birbirinden farklı olduğu açıklanmış, anne babanın eğitim düzeyi, işi, yaşı ve ailenin gelir düzeyi, katılımı etkileyebilecek değişkenler olarak kabul edilmiş, özellikle eğitim düzeyinin katılımı yordayıcı bir değişken olduğu bulunmuştur (Cone vd., 1985;

Sucuoğlu, 1991; 1996; Kutlu ve Tekin-İftar, 2018). Ebeveynin, çocuğunun eğitimine katılımı okul ile ev ortamının bağlantı ve ilişkilerini güçlendirmek ve çocuğunun gelişimine katkıda bulunmak anlamına gelmediği düşünülürse, onun çocukluğu ve yaşadığı sorunların giderilip giderilmediği önem kazanmaktadır (Fantuzzo ve diğ 2013).

Alan yazın incelendiğinde ebeveyn katılımı ile okul başarısı arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu vurgulanmaktadır (Desforges ve Abouchaar, 2003; Epstein, 2001; Hornby, 2011). Özellikle OSB olan çocukların erken yaşlarda eğitim almaları gerektiği düşünüldüğünde bu çocukların aileleri erken dönemlerde okulla ve öğretmenlerle tanışmaktadırlar. Ancak, alanyazın incelendiğinde erken dönemde OSB olan çocukların aileleriyle yürütülen bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Buradan hareketle okul öncesi dönemdeki OSB olan çocukların ailelerinin ebeveyn katılımı ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Erken çocukluk dönemi (0-6/8), gelişim için çok önemli bir dönemdir. Bu dönemde çocukların gelişimi çok hızlıdır ve çocuklar birçok beceriyi öğrenmeye hazırdır (Gül ve Diken, 2009). Erken çocukluk döneminde ailelerin çocukların eğitiminde yer alması çocukların pek çok beceriyi öğrenmelerini sağlamaktadır. Bu nedenle ebeveyn katılımını etkileyen etmenlerin belirlenmesi ve ebeveyn katılımının niteliğinin artırılması ile ilgili çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. Araştırmadan elde edilen bulguların ulusal ve uluslararası alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Erken çocukluk döneminde OSB olan çocuklara yönelik hazırlanan eğitim programlarının kapsamında ebeveyn katılımının önemli olduğu vurgulanmaktadır (Toros 2011). Bu sebeple erken dönemlerde ebeveyn katılımının OSB olan çocuklar, aileleri ve okullar üzerindeki etkilerinin neler olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Buradan hareketle erken çocukluk döneminde OSB’li çocuğu olan ebeveynlerin ebeveyn katılımı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi yeni programların oluşturulmasında ve yaygınlaştırılmasına hizmet edecektir.

1.6. Amaç

Bu araştırmanın amacı OSB’li çocuğu olan ebeveynlerin, çocuklarının eğitim süreçlerine katılımları ile ilgili görüşlerinin belirlemektir. Bu amaçla çocuğun aldığı eğitim, ebeveynlerin katılımı, ebeveyn katılımını kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler ve ideal katılıma ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile ebeveynlerin görüşleri alınmıştır.

1.7. Önem

Eğitim sürecine katılan ebeveynler, çocuklarına sunulan hizmetleri yakından takip edebilmekte ve gereksinim duyulduğunda çocuklarını destekleyebilmektedir. Bu durum çocukların okul başarılarının artmasını sağlayabilmektedir (Desforges ve Abouchaar, 2003; Epstein, 2001; Hornby, 2011). OSB olan çocuklara eken yaşlarda sağlanacak eğitimler ilerleyen yıllarda bu çocukların daha nitelikli eğitim almalarını sağlayacağından hem okul hem de ailelerin çocuğa sunulacak eğitim süreçlerinde aktif bir şekilde rol almaları gerekmektedir. Buradan hareketle okul öncesi dönemdeki OSB olan çocukların ailelerinin ebeveyn katılımı ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi bu çocuklara sağlanacak eğitim desteklerinin ve ailelere sunulacak desteklerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Ebeveyn katılımına ilişkin ebeveyn görüşlerinin belirlenmesi çocuk aile ve okul açısından pek çok öneme sahip olduğu belirtilmektedir. Çocuklar açısından değerlendirildiğinde; etnik yapı, sosyoekonomik statü, ailenin eğitim seviyesinin belirlenmesi ile çocuğa sunulacak destek hizmetler planlanarak ailelerin katılım düzeyleri artırılabilir. Böylece çocukların okul başarılı arttırılabilir. Ebeveyn katılımı ebeveynler açısından değerlendirildiğinde ise ebeveynlerin çocuklarıyla etkili iletişim kurmaları, çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel gereksinimlerini daha iyi iyi anlayabilmelerini sağlayarak yaşam kalitelerinin artmasına hizmet etmektedir (Gülaçtı, 2011). Ebeveyn katılımı eğitimciler açısından değerlendirildiğinde okulda ve okul dışında öğretmen ve idarecilerin çalışma isteklerinin artmasını, öğrenci yararını ön planda tutulmasını, okul ve aile arasındaki iş birliğinin artmasını sağlamaktadır.

Araştırma sonuçları OSB olan çocuklar yönelik ebeveyn katılımını inceleyen yeni araştırmalara da ışık tutacaktır. Özellikle erken dönemde OSB olan çocuklara sağlanan destekler ve bu desteklerin ebeveyn katılımı ile birlikte gerçekleşmesi bu çocukların yeni beceri ve davranışları daha hızlı öğrenmelerine hizmet edeceğinden önemli görülmektedir.

1.8. Sınırlılıklar

Bu araştırma konu, kapsam ve katılımcılar açısından birtakım sınırlılıklara sahiptir. Araştırma Eskişehir’de yaşayan ve 3-8 yaşlarında olan çocuğu ebeveynlerin katılım hakkında düşüncelerine ilişkin görüşme yapılması ile sınırlıdır.

2. YÖNTEM

Bu bölüm; araştırmanın katılımcılarını, modelini, veri toplama araçlarını ve verilerin analiz edilmesi sürecini içermektedir.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma OSB’li çocukların ebeveynlerinin katılımı ile ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmış nitel bir çalışmadır. Araştırmanın verileri nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desenle yürütülmüş, veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin seçilmesinin nedeni otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin katılımı ile ilgili algılarını sorularla derinlemesine belirlemektir. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanan veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel analizin tercih edilmesinin sebebi OSB’li çocukların ailelerinin katılımı ile ilgili algılarına ilişkin görüşlerinin derinlemesine incelenmesinin amaçlanmış olmasıdır.

Fenomenoloji, insan deneyiminin örtük yapısını ve anlamını açıklığa kavuşturmaya çalışan nitel bir araştırma deseni olarak tanımlanabilir. Sıradan gözlemlerle açıklanamayacak olguların temelinde ne olduğu bilgisine ulaşmak amaçlanmaktadır (Atkinson, 1972). Bireyler tarafından daha önce deneyimlenen ancak anlamı tam olarak kıvrılmayan olguların araştırılması için fenomenoloji uygun bir zemindir (Creswell, 2007). Fenomenolojik desenle yürütülen araştırmalarda, araştırmacı bireyler tarafından deneyimlenen olguya hiçbir anlam yüklemeyen, olduğu gibi anlamaya çalışmaktadır. Araştırmacı birkaç katılımcıdan veri toplamakta, katılımcıları ve deneyimlerini tanımlamaktadır (Creswell, 2007; Johnson ve Christensen, 2004; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Fenomenolojik analize göre gerçeklik her zaman bilinç ile algılanan gerçekliktir. Fenomenoloji bilincin sistematik incelenmesi demektir, dolayısıyla fenomenolojik analizde basamaklar söz konusudur. Fenomenolojik analizde ilgili tüm ifadeler kaydedilir, farklı düşen ifadeler listelenir ve temalandırılır, kişisel metinler üzerinde düşünceler yansıtılır (Turgut, 2014).

2.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılması amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme olarak belirtilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Ölçüt araştırmacı tarafından oluşturulur ya da daha önceden hazırlanmış ölçütler listesi kullanılabilir (Marshall ve Rossman, 2014). Ölçüt örnekleme yaş, cinsiyet gibi konular örnek olabilir. Örneğin beş yıldan fazla öğretmenlik yapan öğretmenler ölçüt örnekleme bir örnektir. Bu araştırmaya katılan ebeveynler amaçlı örneklem türlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda örneklem oluşturulma sürecinde katılımcı ebeveynler için OSB’li çocuğa sahip olmaları ve çocuklarının 3-8 yaş arasında olması ölçütleri belirlenmiştir. Cinsiyet, iş durumu, eğitim durumu gibi ölçütler göz önünde bulundurulmamıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu OSB’li çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırma süresince 2018-2019 eğitim ve öğretim yılı içerisinde Eskişehir ili Tepebaşı ilçesinde bulunan özel eğitim kurumlarında eğitim alan yaşları 3 ile 8 arasında değişen ve OSB’li çocuğu olan ebeveynler ile çalışılmıştır.

Araştırmanın katılımcılarını belirlemek amacıyla birtakım süreçler takip edilmiştir. İlk olarak Eskişehir ilinde ve merkez ilçelerinde bulunan özel eğitim kurumlarının isimlerine ve iletişim bilgilerine erişilmiştir. Listede bulunan kurumlar rastgele aranmış, idarecilere araştırmanın amacı anlatılmıştır. Kurumlarda 3-8 yaş arası OSB’li çocukların sayısı hakkında ve görüşmeye izin verilip verilmeyeceği hakkında bilgi alınmıştır. Görüşmeyi kabul eden kurumlarda ortalama kaç ebeveyn ile görüşülebileceği listesi çıkarılmıştır. Yeterli sayıda ebeveyn sayısına ulaşılacağı düşünülerek iki kurumda çalışılmaya karar verilmiştir. Araştırmanın pilot uygulamaları Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü’nde iki ebeveyn ile yapılmış ve soruların anlaşılır olup olmadığı, ebeveynlerle yapılan görüşmenin verimliliği gibi olgular üzerinde durulmuş ve görüşme sorularına son hali verilmiştir.

Araştırma kapsamında görüşmeyi kabul eden ebeveynlerden kendileri için uygun olan tarihte randevu alınmış, araştırma hakkında bilgi verilmiş ve görüşme hakkında etik kurallardan da söz edilerek yarı yapılandırılmış görüşme başlatılmıştır. Gönüllü olarak çalışmaya katılmak isteyen on dört ebeveyn ile belirlenen gün ve saatlerde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcıları şu şekildedir:

Gönül Hanım 26 yaşında, ev hanımıdır. Çocuğu beş yaşında erkektir, Gönül Hanım tam tanı olarak otizm demiştir. Melek Hanım 36 yaşında, ev hanımıdır. Çocuğu altı yaşında erkektir. Melek Hanım çocuğunun tanısı için otizm demiştir. Halime Hanım 52 yaşında ev hanımıdır, çocuğu sekiz yaşına girecek ve erkektir, tanısı otizmdir. Bahar Hanım 34 yaşında ve ev hanımıdır. Çocuğu üç yaşında erkektir, tanı olarak otizm (atipik) belirtmiştir. Özge Hanım 37 yaşında, ev hanımıdır. Çocuğu üç buçuk yaşında erkektir ve tanı olarak otizm (atipik) diye söz etmiştir. Mevlüt Bey 34 yaşında memurdur. Özel gereksinimi olan çocuğu yedi yaşında ve erkektir. Tanı olarak otizm (yaygın gelişimsel bozukluk) diye not düşmüştür. Mustafa Bey 47 yaşında bankacıdır. Çocuğu sekiz yaşında erkektir. Otizm ve kaba motor ince motor bozukluğu diye tanıdan söz etmektedir. Meryem Hanım 38 yaşındadır, İngilizce öğretmenliğini oğluyla ilgilenmek üzere bırakmıştır ve oğlu altı yaşındadır. Tam tanısı ise otizmdir. Saliha Hanım 30 yaşında ev hanımıdır, çocuğu üç yaşında erkektir. Tanı olarak (atipik) otizm demiştir. Gülay Hanım 38 yaşında ev hanımıdır. Oğlu sekiz yaşında otizm tanılıdır. Mehmet Bey 37 yaşında, sigortacıdır. Oğlu sekiz yaşında otizm tanılı bir çocuktur. Cansu Hanım 41 yaşında ve ev hanımıdır. Oğlu altı yaşındadır ve %80 otizm belirtileri göstermektedir. Nalan Hanım 32 yaşında iki yıldır çalışmayan bir hanımıdır, çocuğu yedi buçuk yaşında kızdır, tanısı (atipik) otizmdir. Fatma Hanım 29 yaşında ev hanımıdır. Oğlu üç yaşında otizm tanılı bir bireydir. Görüşme yapılan ebeveynlere ait demografik bilgiler Tablo 2.1’de verilmiştir. Tablo 2.1’de de görüldüğü gibi görüşme yapılan ebeveynlerin yaşları 26-52 arasında değişkenlik göstermektedir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin üçü erkek on biri kadındır. Çocuklardan on üçü erkek biri kızdır.

2.3. Veri Toplama Süreci

Bu araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşme, veri toplama sürecinde kullanılan yöntemlerden biridir. Görüşmeler amacına, katılımcı sayısına göre farklı şekillerde yapılabilmektedir. Görüşme sürecinde, özellikle yarı yapılandırılmış görüşmelerde, görüşmeci ilgili olduğu konu hakkında katılımcılara deneyimlerinin ne olduğu ne düşündükleri ve ne hissettikleri hakkında sorular sorabilmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde, araştırmacının amacı doğrultusunda araştırma soruları hazırlanır ve bu sorulara katılımcıyla görüşme esnasında ekleme,

çıkarma yapılabilir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerdeki bu esneklik daha detaylı cevaplar alınabilmesini sağlamaktadır (Fylan, 2005).

Araştırma verileri 06.03.2019-20.03.2019 tarihleri arasında Pazartesi-Pazar 09.00-18.00 arasında verilen randevuya göre ebeveynlerin çocuklarını özel eğitim kurumuna getirip derse bıraktıkları zamanlarda boş özel eğitim sınıflarından birinde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2.1. Görüşme Bilgileri

Görüşülen Kişi	Yaşı	Çocuğun Tanısı
Gönül Hanım	26	Otizm
Melek Hanım	36	Otizm
Halime Hanım	52	Otizm
Bahar Hanım	34	Atipik Otizm
Özge Hanım	37	Atipik Otizm
Mevlüt Bey	34	Yaygın Gelişimsel Bozukluk – Otizm
Mustafa Bey	47	Otizm - Kaba Kas Motor Bozukluğu
Meryem Hanım	38	Otizm
Saliha Hanım	30	Atipik Otizm
Gülşay Hanım	38	Otizm
Mehmet Bey	37	Otizm
Cansu Hanım	41	Otizm
Nalan Hanım	32	Atipik Otizm
Fatma Hanım	29	Otizm

Görüşmelerin katılımı kolaylaştırmak ve çocukların ve öğretmenlerin beklemesini önlemek amacıyla çocukların ders saatine denk getirilip gerçekleştirilmesine özen gösterilmiştir.

Görüşmeye başlamadan önce ebeveynlerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla ebeveynlere araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formu doldurtulmuştur. Ebeveyn bu formu doldurduktan sonra görüşme başlatılmıştır. Görüşme süresince görüşme ebeveynin izni ve onayı ile ses kaydına alınmıştır. Ses kaydı ses kayıt cihazı ile alınmış ve veriler bilgisayar ortamında saklanmıştır. Veri toplama süresinin kısıtlılığı nedeniyle katılımcılarla tek bir görüşme yapılmıştır.

Araştırmada ebeveynlere aşağıdaki sorular sorulmuştur. Bu araştırma soruları altı ana soru ve beş tane de alt sorudan oluşmaktadır. Görüşme soruları Tablo 2.2’de yer almaktadır.

Tablo 2.2. Görüşme Soruları

1. Çocuğunuz tanı aldığı günden bu yana nasıl bir eğitim aldı ve şu anda nasıl bir eğitim alıyor?
1.1. Halihazırda aldığı eğitim hakkında neler düşünüyorsunuz?
1.2. Olumlu/olumsuz yönleri nelerdir?
2. Siz bir ebeveyn olarak çocuğunuzun eğitimine katılıyor musunuz?
2.1. Evet) Nasıl katılıyorsunuz?
2.2. Hayır) Katılmama gerekçeleriniz neler?
3. Çocuğunuzun eğitimine katılımınızı kolaylaştıran etmenler nelerdir?
4. Çocuğunuzun eğitimine katılımınızı zorlaştıran etmenler nelerdir?
5. Bir ebeveyn olarak çocuğun eğitime ebeveynlerin katılımını gerekli buluyor musunuz?
5.1. Neden?
6. Sizce ideal bir aile katılımı nasıl olmalıdır?

2.3.1. Görüşme sorularının oluşturulması

Görüşme sorularının oluşturulma sürecinde öncelikle araştırmanın amacına yönelik araştırma soruları belirlenmiştir. Daha sonra araştırma soruları doğrultusunda ilgili araştırmalar incelenmiş ve görüşme sorularına ilişkin soru havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan soru havuzundan araştırma sorularına ilişkin detaylı verilerin elde edilebileceği sorular seçilmiştir. Seçilen sorular uygulamacı danışmanı tarafından kontrol edilmiş, gerekli ekleme-çıkarmalar yapılarak son hali özel eğitim alanında çalışan deneyimli uzmanlardan gelen görüş ve öneriler doğrultusunda düzenlenmiştir. Örnek olarak uzmanlara gönderilen altıncı soru “Çocuğunuzun eğitim faaliyetlerine siz nasıl katılım göstermek isterdiniz?” şeklindeyken geri bildirimler sonrası “Sizce ideal aile katılımı nasıl olmalıdır?” şeklinde değiştirilmiştir.

2.3.2. Pilot görüşme

Bu araştırmanın verileri toplanmadan önce pilot görüşme yapılmıştır. Görüşmelerin ses kaydı araştırmacı ve danışmanı tarafından dinlenmiş ve danışman kaydı

ve görüşmeyi değerlendirmiştir. Değerlendirme sonrasında görüşme kuralları danışman tarafından hatırlatılmıştır. Bazı yerlerde çok hızlı sorduğu için anlaşılır olmadığı, güldüğü gibi eksikleri söylenmiş ve yönlendirici yanıtlar ve soru kalıpları vermemesi söylenmiştir. Pilot çalışma sonrası sorularda değişiklik yapılmamıştır.

2.4. Görüşmeler

2.4.1. Görüşme ilkeleri

Görüşmeler esnasında araştırmacı birtakım ilkeleri göz önünde bulundurmıştır. Tüm katılımcılara sorular aynı sırada sorulmuştur. Görüşme sorularından bir sorunun katılımcı tarafından anlaşılması halinde soru tekrar edilmiştir. Katılımcının soru bağlamından uzak cevap vermesi ya da cevap verememesi durumunda görüşmeci tarafından yönlendirme yapılmadan ilgili soru biraz daha açık ve net sorulmuştur. Katılımcının bu açıklamaya rağmen sorunun bağlamına uygun cevap vermemesi durumunda ise görüşmeci tarafından yönlendirme yapılmadan konu hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

2.4.2. Araştırma etiği

Anadolu Üniversitesi Bilim Etiği Kılavuzu'nda insan katılımcılarla yürütülen araştırmalarda dikkat edilmesi gereken belli başlı etik kurallar belirtilmiştir. Bu kurallardan birkaçı şu şekildedir: 1) Araştırmalar, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalı ve yürütülmelidir. 2) Katılımcılara; araştırmanın amacı, gizlilik ilkesi ve kendilerinden neler bekleneceğiyle ilgili bilgi verilmelidir. 3) Deneysel araştırmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren yetişkin deneklerin kendilerinin, 18 yaşından küçük deneklerin ebeveynlerinin ve ayırt etme gücüne sahip olmayan deneklerin vasilerinin yazılı onayı alınmalıdır. Araştırmacının veya araştırma ekibi sorumlusunun adı, adresi ve telefon numarası bu yazıda belirtilmelidir. 4) Araştırma Gönüllü Katılım Formu imzalanmış olsa bile katılımcılara veya ebeveynlerine/vasilerine, dilediklerinde araştırmanın herhangi bir aşamasında çekilme hakkı tanınmalıdır. Araştırmacılar, katılımcıları araştırmaya devam etmeleri konusunda zorlayamaz. (Anadolu Üniversitesi Bilim Etiği Kılavuzu, 2018).

Bu kurallara uygun olarak ebeveynlerin risk altında kalabileceği sorular sorulmamış, ebeveynlerin gizliliği amaçlanmış ve ebeveynlere sıkıntı verme ihtimali olan durumlardan uzak durulmuştur. Aynı zamanda ebeveynlere araştırmanın amacının ne olduğu söylenmiş, gizlilik ilkesine uygun davranılacağı dile getirilmiş ve beklentiler hakkında konuşulmuştur. Yazılı onayları alınan ebeveynlere araştırmacının adı soyadı, numarası, maili gibi bilgiler verilmiştir. İstedikleri zaman katılmaktan vazgeçebilecekleri, bu doğrultuda o ana kadar yapılmış olan görüşmenin yok edileceği de söylenmiştir.

2.4.3. Görüşme süreci

Araştırmacı belirlenen zaman ve yerdeki görüşmelere başlamadan önce çalışmanın amacını katılımcılara açıklamış, zaman kısıtlamasının olmadığını belirtmiştir. Görüşmeye başlamadan önce katılımcı araştırma gönüllü katılım formunu imzalamış ve demografik bilgi formunu doldurmuştur. Görüşmelerde ses kaydı alınacağını belirtmiştir. Aynı zamanda araştırmanın yazım aşamasında ebeveynlerin bilgilerinin gizli tutulacağı, yerine başka kod isimler kullanılacağı belirtilmiştir. Görüşmelere ilişkin detaylar ‘Görüşme Takvimi’ olarak Tablo. 2.3.’te verilmiştir.

Tablo. 2.3. Görüşme Takvimi

Görüşülen Kişi	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi	Görüşmenin Yapıldığı Yer
Gönül Hanım	06.03.2019	5.11sn	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde (ÖERM) bir sınıf
Melek Hanım	06.03.2019	4.23sn	ÖERM’de bir sınıf
Halime Hanım	06.03.2019	6.55sn	ÖERM’de bir sınıf
Bahar Hanım	09.03.2019	3.49sn	ÖERM’de bir sınıf
Özge Hanım	09.03.2019	4.24sn	ÖERM’de bir sınıf
Mevlüt Bey	09.03.2019	5.30sn	ÖERM’de bir sınıf
Mustafa Bey	09.03.2019	5.31sn	ÖERM’de bir sınıf
Meryem Hanım	13.03.2019	5.36sn	ÖERM’de bir sınıf
Saliha Hanım	14.03.2019	6.50sn	ÖERM’de bir sınıf
Gülây Hanım	15.03.2019	3.23sn	ÖERM’de bir sınıf
Mehmet Bey	16.03.2019	6.17sn	ÖERM’de bir sınıf
Cansu Hanım	16.03.2019	6.13sn	ÖERM’de bir sınıf
Nalan Hanım	16.03.2019	5.09sn	ÖERM’de bir sınıf
Fatma Hanım	20.03.2019	4.17sn	ÖERM’de bir sınıf

Görüşmeden istedikleri zaman ayrılacakları ve böyle olursa verilerin yok edileceği de söylenmiştir. İstemeyen ebeveyn ile görüşme için ısrar edilmemiştir. Görüşmeler sırasında katılımcılara altı soru sırayla sorulmuştur. Görüşme öncesinde sorular katılımcıya verilmemiştir.

Tablo 2.3.'te verildiği gibi görüşmeler ortalama yedi dk. sürmüştür ve ses kayıtlarının yazılı hali 52 sayfa tutmuştur. Görüşmelerin toplam süresi 73 dk 26 saniyedir. Görüşmelerin tamamı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde bireysel eğitim verilen sınıflarda gerçekleştirilmiştir.

2.4.4. Görüşmelerin gerçekleştirilmesi

Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Görüşmelerin bölünmemesi ve farklı seslerin araya girmemesi amacıyla görüşmeler sadece katılımcı ve görüşmecinin bulunduğu olabildiği kadar sessiz bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde zaman zaman dışarıdan gelen sesler olsa da görüşmenin kesilmesine sebep olacak bir durumla karşılaşmamıştır. Bir görüşmede ebeveyn çocuklarını da yanına almak durumunda kalmış olsa da görüşmede bölünme yaşanmamıştır.

Görüşmenin başında ebeveynlere araştırmanın amacı hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmıştır. İstedikleri zaman görüşmeyi sonlandırabilecekleri konusunda bilgi aktarılmıştır. Ebeveyne görüşme boyunca ses kaydının alınacağı ancak kişisel bilgilerinin üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı belirtilmiştir. Bu şartlar altında araştırmaya katılmayı kabul eden tüm ebeveynlere 'Araştırma Gönüllü Katılım Formu' imzalatılmıştır. Görüşmeye başlamadan önce ebeveynlerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formu da doldurtulmuştur. Ebeveyn bu formları doldurduktan sonra görüşme başlatılmıştır.

Görüşmede yer alan sorular ebeveynlere sıra ile yöneltilmiştir. Ebeveynlerin anlamadığı sorular tekrar edilmiştir. Ebeveynlerin tekrar edilmesine rağmen soruyu anlamaması durumunda yönlendirici olmadan soru biraz daha açıklayıcı olarak sorulmuş, örneklerle sorunun anlaşılması sağlanmıştır. Ebeveynler yine de geçmek isterlerse cevapsız soru atlanmıştır.

2.4.5. Formlar

Anne baba ve OSB'li çocuklar hakkında demografik bilgilerin ve eğitim geçmişleri ile ilgili bilgilerin elde edilmesi amacıyla Anne Baba Bilgi Formu; araştırmaya gönüllü

olarak katılımların belgelenmesi amacıyla da Araştırma Gönüllü Katılım Formu hazırlanmıştır.

2.4.5.1. Anne baba bilgi formu

Anne Baba Bilgi Formu ile katılımcı anne ve babanın eğitim durumu, meslekleri, katıldıkları tüm aile eğitim programlarıyla ilgili bilgilerin ve aynı zamanda OSB’li çocuklarının yaş, sağlık ve eğitim durumlarıyla ilgili bilgilerin toplanması amaçlanmıştır.

2.4.5.2. Katılımcı sözleşmesi

Araştırmacı görüşmeye başlamadan önce araştırma amacının, görüşme ilkelerinin ve araştırmacı ile ilgili iletişim bilgilerinin bulunduğu katılımcı sözleşmesini okuması ve gönüllü olarak katıldığına dair formu imzalaması istenmiştir.

2.5.Verilerin Analiz Edilmesi

Nitel araştırmaların temelde üç bileşeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi elde edilen veriler olup ikincisi verilerin organize edildiği ve yorumlandığı süreçtir. Üçüncüsü ise analizle ilgili olan süreçtir. Üçüncü bileşen olan analiz, araştırmacı ile veri arasındaki etkileşimdir ve veri analizinde kesin bir yol ve standart bir süreç yoktur (Coffey ve Atkinson, 1996). Bu araştırmanın verileri betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Betimsel analiz yönteminde veriler önceden belirlenen temalara göre yorumlanır. Bu yöntemde verilerin daha çarpıcı ortaya konması için birebir alıntılardan sıklıkla faydalanılır. Betimsel analizin amacı sistematik ve açık bir şekilde betimlenen verilerin açıklanıp yorumlanmasıyla bulguların düzenli ve yorumlanmış bir şekilde sunulmasıdır. Betimsel analiz dört aşamadan oluşur. Birinci aşaması verilerin hangi temalar altında düzenlenip sunulacağına dair bir çerçeve oluşturulmasıdır. İkinci aşaması verilerin okunup düzenlenerek anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesidir. Bu aşamada bazı veriler göz ardı edilebilir ve önemli olmayabilir. Üçüncü aşamasında düzenlenen veriler tanımlanır ve seçilen alıntılarla desteklenir. Son aşaması ise bulguların anlamlı hale getirilmesi ve yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.5.1. Veri dökümü

Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla 14 ebeveynle yapılan görüşmeler tamamlandıktan sonra araştırmacı ses kayıtlarını dinleyerek duyduklarını yazıya değiştirmeden aktarmıştır. Ses kayıtlarının dökümünde araştırmacı duyduğu her sesi ve kelimeyi (ör; ııı, eee, yesim vb.) duyulduğu gibi ve değiştirmeden, parantez içinde anlaşılanı yazarak yazıya aktarmıştır. Dökümlerde araştırmacı ve katılımcının konuşmalarının karıştırılmaması için araştırmacı A harfi ile, katılımcı ise kod adının baş harfi ile kodlanmış ve her konuşma değişiminde alta geçilerek düzen sağlanmıştır. Dökümler 'Times New Roman' yazı tipiyle, 12 puntuyla ve 1,5 satır aralığıyla yazılarak, toplam 52 sayfa veri dökümü elde edilmiştir.

2.5.2. Veri dökümünün güvenirlik çalışması

Verilerin dökümü yapıldıktan sonra analize başlamadan önce dökümler nitel araştırma yöntemleri hakkında deneyimli bir uzman tarafından kontrol edilmiştir. Güvenirlik çalışması için toplam ses kaydının %30'unu karşılayan dört görüşme gönüllü uzman tarafından yansız atama yoluyla seçilmiştir. Seçilen dört görüşme uzman tarafından dinlenmiş ve aynı zamanda araştırmacı tarafından yazılı hale getirilen dökümler kontrol edilmiştir. Ses kaydı ve döküm arasındaki farklılıklar uzman tarafından Microsoft Office Word belgesi üzerine işaretlenmiştir. Dökümler üzerinde yapılan işaretlemeler araştırmacı tarafından kontrol edilerek dökümlere son hali verilmiştir.

2.5.3. Betimsel analiz için çerçeve oluşturma

Bu aşamada ses kayıtlarından kod ve temalar oluşturulmuştur. Kodlama işlemine birinci görüşme dökümünden başlanmış, birinci görüşme dökümü sona erdikten sonra ikinci görüşme dökümüne geçilmiş, tüm görüşmeler sırayla kodlanmıştır. Dökümlerde birbiriyle benzer anlama gelen veriler en küçük anlam birimleri halinde kodlanarak kodlar elde edilmiştir. Kodlamanın ardından ilişkili kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuş, elde edilen 57 kod 10 tema altında toplanmıştır.

2.5.3.1. Kodlama ve tema oluşturma sürecinin inandırıcılığı

Araştırmada elde edilen 57 kod ve 10 tema nitel araştırmalarda deneyimli iki özel eğitim uzmanı tarafından gözden geçirilmiştir. Uzmanlardan biri Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Zihin Engellilerin Eğitimi Ana Bilim Dalında doktora yapmakta ve nitel araştırmalar konusunda deneyimlidir. İkinci uzman ise Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Zihin Engellilerin Eğitimi Ana Bilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır ve nitel araştırmalar konusunda deneyimlidir. Bu çalışma öncesinde araştırmacı tarafından oluşturulan kodlar birinci bağımsız uzman tarafından incelenmiş, fikir ayrılığı yaşanan yerlerde veriler birlikte okunmuştur. Görüş birliğine varmak için veriler üzerinde tartışılmış, yeni bir şekil verilerek karara varılmıştır. Yapılan analizde kod ve tema sayısında bir değişiklik yapılmamıştır.

3. BULGULAR

OSB’li çocuğu olan ebeveynlerin, çocuklarının eğitim süreçlerine katılımları ile ilgili görüşlerinin incelendiği bu araştırmada, görüşmeler yoluyla elde edilen kod ve temalar aşağıda sıralandığı gibidir.

3.1. Genel Eğitim Bilgisi

Çocuklar araştırmaya katılan ebeveynlerin 3-8 yaşlarında OSB tanısı almış çocuklarıdır. Ebeveynlerine çocukların aldığı eğitim sorulduğunda yalnızca bireysel eğitim alan çocukların sayısının iki olduğu görölmekteyken bireysel ve grup eğitimi alan, bireysel grup ve kreş eğitimi alan ve özel ders alan öğrenciler de bulunmaktadır. On dört çocuk toplamda dokuz bireysel, altı kreş, dört grup, dört belirtilmediği için özel eğitim, iki fizik tedavi, bir konuşma terapisi ve bir kaynaştırma eğitimi almaktadır. Çocukların aldıkları eğitimlere ilişkin bilgiler Tablo 3.1’de gösterilmektedir.

Tablo 3.1. *Çocukların Eğitim Bilgileri*

Cevaplar	F
Bireysel Eğitim	9
Grup Eğitimi	4
Özel Eğitim (Belirtilmemiş)	4
Fizik Tedavi	2
Konuşma Terapisi	2
Kaynaştırma Eğitimi	1

3.2. Eğitimle İlgili Olumlu Yönler

Ebeveynler eğitimle ilgili eğitimin genel olarak verimli olduğu hakkında ve çocukları hakkında ise ‘gelişme gösteriyor’ şeklinde konuşmuşlardır. Ebeveynlerin eğitimle ilgili olumlu yorumlarına ilişkin bilgiler Tablo 3.2’de gösterilmektedir.

Gönül Hanım “...*Şu an yani her şeyi oyunlarda olsun okulda olsun şu an iyi yani...*” diyerek eğitimin olumlu ve çocuğunu geliştiren bir yönde olduğunu söylemiştir. Melek Hanım ise “...*Hiçbir konuşma falan yoktu. Burada mesela konuşması falan, yani su diyor. İşte bir şeyler işaret etmeye çalışıyor. Bazen bir şeyleri falan söylemeye çalışıyor...*” diyerek gelişimden söz etmiştir.

Tablo 3.2. Eğitimle İlgili Olumlu Yönler

Cevaplar	F
Eğitim iyi	12
Çocuk gelişti	11
Farklı öğretmenler faydalı oldu	2
Olumlu yön yok	1

Halime Hanım:

“Benim için eğitimin olumlu yönü illa kendi çocuğumdaki gelişmeleri gördüğüm zaman o illa ki bize de iyi güzel yansıyor biz mutlu oluyoruz, en azından emeğimizin karşılığını aldığımızı düşünüyoruz. Biz kendimiz de eğitiliyoruz yani eee çocuklara nasıl davranmamız gerektiğini de öğrenmiş oluyoruz böylece...”

diyerek olumlu yön sorusuna da cevap vermiştir. Bahar Hanım soruya “...Tabii ki. Eğitim almaya başladığımızdan beri çocuk daha çok değişim gelişme gösterdi...” demiştir. Özge Hanım ise “...Ya çocuğun bireysel olarak sosyal hayatı mesela çok gelişti. Eee, ilk başlarda göz teması yoktu. İsmi söyleyemezdi, kimseyle iletişim kuramazdı. Şu an inanılmaz değişti...” demiştir. Mevlüt Bey düşüncelerini “...Yani şu anda aldığı eğitim doğru düzeyde ama saat olarak yetersiz olduğunu düşünüyorum. Buradan hariç ayrıca cebimizden parayla ders alıyoruz, hiç yetmiyor...” diyerek olumlunun içindeki olumsuzluğu dile getirerek söylemiştir. Mustafa Bey “...Olumlu yönleri, daha başlarda biraz düzelmeler oldu...” olarak soruya cevap vermiştir. Meryem Hanım aldığı eğitim hakkında güzel ve olumlu düşüncelere sahip olduğunu söylemiştir. Saliha Hanım “...Özellikle birebir eğitimde özel eğitimden inanılmaz verim alıyoruz biz...” diyerek öğretmenlerinden memnun olduğunu dile getirmiştir. Gülay Hanım “...İyi ki verdim çocuğumu...” diyerek özel eğitimden memnun olduğunu belirtmiştir. Mehmet Bey “...Ayrı ayrı öğretmenlerde şey alması, eğitim alması da çocukta bir farklılık yaratıyor diye düşünüyoruz...” demiştir. Nalan Hanım “...Şu anda onun da (farklı öğretmenlerin) faydasını gördüm, çünkü değişikliklere açık olmaya başladı” diyerek bu çalışmada öğretmen değişikliğini destekleyen ikinci ebeveyn olmuştur. Fatma Hanım ise “Her her açıdan olumlu oldu yani. Çocuk daha çok uyum sağlamaya başladı, topluma uyum sağlamaya başladı. Eee, kendi gereksinimlerini karşılamaya başladı. Giyinebiliyor, soyunabiliyor ya da yemek yiyebiliyor artık kendi başına” diyerek memnuniyetini dile getirmiştir. Cansu Hanım biraz farklı olarak “Olumlu olumsuz, öyle yok hani” diyerek olumlu bir yön bulmadığını söylemiştir.

3.3. Eğitimle İlgili Olumsuz Yönler

Sekiz ebeveyn olumsuz yön bulamazken dört ebeveyn ders saatlerini az bulduğunu dile getirmiştir. İki ebeveyn ise çocuğunun inatçı oluşunu ve evde bir şey yaptıramadıklarını söylemiştir. Kaynaştırma sınıfında olan çocuğun ebeveyni ise genel olarak öğretmenlerin ilgisizliğinden mustarip olduğunu belirtmektedir, bunun dışında özel eğitim ile ilgili olumsuz bir yön görmemektedir. Ebeveynlerin eğitimle ilgili olumsuz görüşleri Tablo 3.3'te gösterilmektedir.

Tablo 3.3. Eğitimle İlgili Olumsuz Yönler

Cevaplar	F
Olumsuz yön yok	8
Ders saati az	4
Çocuk etmenli durumlar	2

Gönül Hanım “...*Yok şu an görmedim yani şu an hocalarından memnunum yani...*” diyerek öğretmenlerden ve eğitimden memnun olduğunu söylemiştir. Melek Hanım “...*Yok, yani eğitim iyi bir şey. Niye olumsuz bir şey olsun ki yani?...*” diyerek eğitimin olumsuz olmayacağını düşündüğünü dile getirmiştir. Özge Hanım ise “...*Ya olumsuz... olumsuz bir yön göremiyorum...*” diyerek düşünüp bir olumsuz yön bulamamıştır. Bahar Hanım “...*Yok, şu ana kadar olumsuz bir yönle karşılaşmadım ben...*” diyerek olumsuz yön varsa da henüz denk gelmediğini belirtmiş bulunmaktadır. Gülay Hanım “*Yok*” diyerek olumsuz yönün olmadığını dile getirmiştir. Cansu Hanım “...*Olumlu olumsuz, öyle yok hani...*” demiştir. Nalan Hanım “...*Şöyle, aldığı eğitimin herhangi bir olumsuzluğunu görmedim ben. İlk başlarda öğretmen değişikliği çok fazla oluyordu...*” demiştir fakat bu değişikliklerin kendilerine göre iyi olduğunu da söylemiştir. Fatma Hanım “...*Olumsuz olarak bir şeyimiz olmadı yani. Daha çok olumlu oldu bizim için...*” diyerek memnun olduğu konulara değinmeye başlamıştır. Mustafa Bey “...*Olumsuz yön yok. Olumsuz yön çocukta var...*” demiş ve çocuğuyla ilgili yaşadıklarını anlatmıştır. Meryem Hanım “...*Bireysel olanı da öğrencilerin de almış olduğu saatler artsa. Keşke gruptakiler gibi daha fazla gidebilsek...*” diyerek saatlerin daha çok olmasını istediğini dile getiren ebeveynlerden olmuştur. Saliha Hanım olumsuz bir etmenden söz etmemiştir. Halime Hanım “...*Olumsuz yönü var mı? Olumsuz yön olarak eee hani eğitimin yine de*

yetersiz geliyor bana eğitim, evet her günümüz dolu ama...” demiştir. Mehmet Bey “...Valla eğitimin bizce az olduğunu düşünüyoruz...” diyerek saatlerin az olduğunu dile getirirken bu işe çok eğilinmediğini düşündüğünü de belirtmiştir. Mevlüt Bey kaynaştırmaya devam eden çocuğuyla ilgilenilmediğini “...Okulda sormak isterseniz, okulda hiç ilgilenilmiyor çocukla...” diyerek dile getirmiştir.

3.4. Ebeveynlerin Çocuğun Eğitimine Katılımı

On iki ebeveyn çocuğunun eğitimine kesinlikle katıldığını, bunu evde destek olarak yaptığını söylemektedir. Bir kişi ilk zamanlar katıldığını söylemiş ve bir kişi üçüzleri nedeniyle katılmadığını söylemiştir. Ebeveynlerin çocuklarının eğitime katılım düzeylerine ilişkin görüşleri Tablo 3.4’te gösterilmektedir.

Tablo 3.4. Eğitime Katılım

Cevaplar	F
Kesinlikle katılıyorum (Evde)	12
İlk zamanlarda katıldım	1
Katılmıyorum	1

Gönül Hanım “...Eee her şeyde katılıyorum yani, öğretmenler ne diyorsa. Oyunlar oynuyoruz, top oynuyoruz. Evde her şeyden yapıyoruz yani...” diyerek eve verilen ödevleri tamamlamaya çalıştıklarını ve ebeveyn katılımı için yaptıklarını böyle dile getirmiştir. Melek Hanım “...Valla evde işte hocası bir şeyler verirse onu yaptırmaya çalışıyorum işte. Yani başka bir şey yapmıyorum gerçi...” diyerek eve verilen ödevlerden söz etmektedir. Halime Hanım;

“...Biz de evde okulda aldığı eğitimleri destekleyerekten katılıyoruz biz de eğitime. Ayrıca ne bileyim oyunlar oynuyoruz onun eee kas gelişimi için fiziksel gelişimi için, spor eğitimi de alıyor aynı zamanda. Eee yani evde derslerden kalan zamanlarımızda da yine birlikte akademik olarak da çalışıyoruz oyun oynayarak da çalışıyoruz. Her şekilde ee dahiliz yani çalışmalara, eğitime dahiliz her şekilde...”

diyerek oğlunun odasında düzenlemeye gitmekten ekstra çalışmalara çalışmalar yaptıklarını açıklamıştır. Bahar Hanım katılımını “...Burada yapılan uygulamalardan ben de evde onlar gibi yapıp hani çocuğu yönlendirmeye çalışıyorum...” diyerek

açıklamıştır. Mevlüt Bey “...Evde çalışıyoruz. Okulda öğrendiklerini, burada rehabilitasyonda öğrendiklerini evde de tekrar çalışıyoruz, tekrar ediyoruz...” diyerek ödevleri ve ders tekrarları yaptıklarını belirtmektedir. Mustafa Bey “...Ben işte akşamları geldiğimde bazen katılabiliyorum, bazen katılamıyorum ama işte genelde annesi bakıyor. Katıldığımız zaman işte okuma, ödüllü işler yapıyoruz...” demiştir. Meryem Hanım ise “...Oğlum dersteyken mümkün olan her yerde gözlemdeyim. Hani öğretmenlerimiz nasıl uyguluyorsa biz de o şekilde evde de aynı şekilde çalışıyoruz, katılıyorum o yüzden...” diyerek gözlemin kendisi için öneminden ve evde tekrarlardan söz etmiştir. Saliha Hanım aktiviteleri yaptıklarını “...Aktiviteden kastım böyle oturup da kağıt kesmek, boya yapmak şey yapmak değil. Bunları zaten tam zamanlı kreşte yapıyor. Üç gün burada da yapıyor, çocuk bunlardan bunaldı. Biz onun yerine ne yapıyoruz? Yakalamaca oynuyoruz, lego oynuyoruz. Arabalarla yarış yapıyoruz, at oluyoruz dıgıdık dıgıdık yapıyoruz. Saklambaç oynuyoruz, yani hava güzelse parka gidiyoruz oyun alanlarına gidiyoruz o şekilde. Yeri geldiğinde evet, aktivite de yapıyoruz boyamadır. Kitap okuyoruz mesela. O tarz şeyler de yapıyoruz ama daha çok oyun. Oyuna göre şeyler yapıyoruz yani” diyerek dile getirmiştir. Gülay Hanım “...Çalıştırıyorum evde ne verirse çocuklara. Peşindeyim, buraya getiriyorum, özel okula getiriyorum...” diyerek çocuğuna verilen ödevleri yaptırmaya çalıştığını söylemiştir. Nalan Hanım çocuğuna verdiği eğitimi dile getirirken “...Evde yani yemek dersi, tuvalet dersi. Ya biz her şeyi artık derse döktük...” demiştir. Fatma Hanım ise “...Öğretmen bana çıktığı zaman şunları şunları yaptık, siz de evde bunları yapın diye, biz de onları yapıyoruz. Mesela her şeyi kendi yapmasını sağlamaya çalışıyoruz...” diyerek gözlemlere katılmadığını ama evde verilen ödevleri yaptığını ve kendi çalışmalarını anlatmıştır. Mehmet Bey “...Nasıl katılıyoruz? Su ist- yani suyu belirttiğinde mesela, alamayacağı bir yerdeyse istemesi için ona “Su” diye söylemesini istiyoruz, zorluyoruz...” demiştir. Cansu Hanım “...İlk zamanlar katılmıştım. Şimdi pek girip şey yapmadım yani, öğretmenin yanında yapıyordu...” diyerek katılımı ilk başlarda sürdürdüğünü dile getirmiştir. Özge Hanım “...Benim üçüzlerim var da o yüzden katılamıyorum...” diyerek hiç katılmadığını dile getiren tek ebeveynidir.

3.5. Katılımı Kolaylaştıran Etmen

İki ebeveyn tecrübe kazanmış olmalarının kolaylaştırıcı etmen olduğunu söylerken iki ebeveyn ise okul ve öğretmenlerin yardımlarından söz etmiştir. İki ebeveyn cevapsız

kalmış ve bir ebeveyn ise kafasının bu konuda karışık olduğunu dile getirmiştir. Video ve oyuncakların kolaylaştıran etmen olduğunu söyleyen bir ebeveyn varken üç ebeveyn kolaylaştıran etmenin olmadığını dile getirmiştir. Ebeveynlerin katılımı kolaylaştıran etmenlere ilişkin görüşleri Tablo 3.5’te gösterilmektedir.

Tablo 3.5. Eğitime Katılımı Kolaylaştıran Etmenler

Cevaplar	F
Cevapsız bırakıldı	2
Tecrübeler	2
Okul ve öğretmenler	2
Ebeveynin kafası karışık	1

Halime Hanım “...Eğitime katılımı kolaylaştıran etmenler ben burada enstitüye gittiği dönemlerde orada baya bir aile eğitimleri aldım diyeyim, çocuğun eğitime katıldık orada. Sağ olsun öğretmenlerimiz bizleri de dahil ettiler. Orada baya bir tecrübe kazandım...” diyerek tecrübenin öneminden bahsetmiştir. Meryem Hanım “...Daha önceden eee bir özel eğitim öğretmeni gibi onunla hep benim ilgilenip benim çalışmış olmam...” demiş ve kendisinin bilgisinin öneminden söz etmiştir. Melek Hanım “...Ben mesela yani buraya geldikten sonra eğitim alıyor ben o zaman rahat hissediyorum. Hani diyorum çocuğum zamanla düzelecek Allah’a şükür. Buraya geliyor, eğitim görüyor. Buradaki mesela hocasına falan çok güveniyorum yani...” diyerek özel eğitim kurumundaki öğretmenlere olan güveninin katılımını kolaylaştırdığını söylemiştir. Bahar Hanım “...Hani dediğim gibi az önce de burada alınan hani yapılan şeylerde ben evde uyguladığım zaman işim daha çok kolaylaşıyor...” diyerek eğitimin kolaylaştırdığını söylemiştir. Özge Hanım “...Katılmak istiyorum, mesela e neler yaptığını görmek isterim aynısını evde uygulamak için. Yani onun dışında aklıma pek bir şey gelmiyor. Ya ben aslında çok yoğun bir anneyim ya, belki de bu yüzden aklıma çok bir şey gelmiyor, çünkü üçüzlerim var artı bu bebek...” demiştir. Gönül Hanım “...Kolay nasıl diyeyim sana ya? O konuda sana bir şey diyemem...” demiştir. Mevlüt Bey ise “...Yani videolarla çalışıyoruz, uı biraz da severek izlediği için daha kolay öğreniyor gibi görüyoruz...” demiştir. Mustafa Bey “...Yani kolaylaştırmaktan ziyade vaktim oldu mu yapıyorum...” diyerek zamanının olmasının katılımını kolaylaştırdığını dile getirmiştir. Saliha Hanım “...Yani bize karşılık vermesi. Bizimle oyun oynamaktan çok zevk alıyor...” demiştir.

Gülay Hanım soruyu yanıtsız bırakırken Mehmet Bey “...Çocuğumuza olan sevgimiz diyelim ya...” diyerek sevginin katılımı kolaylaştırdığını söylemiştir. Cansu Hanım soruyu geçmek istemiştir. Nalan Hanım “...Kolaylaştıran etmenler şöyle. Benim eşim. O kolaylaştırıyor...” diyerek ailenin desteğinin kendisi için olan öneminden söz etmiştir. Son olarak Fatma Hanım “...Kolaylaştıran bir etmen yok yani, öyle şeyimiz yok...” demiş ve öğretmenin kattığını da “Eğitime öğretmeni soktu beni işte, eğitime. Başka da bir şeyimiz yok zaten, kreşe de gidiyor zaten” diyerek dile getirmiştir.

3.6. Katılımı Zorlaştıran Etmen

Sekiz ebeveyn zorlaştıran etmen olarak çocuk kaynaklı sorunlar dile getirirken iki ebeveyn aile kaynaklı olduğunu söylemektedir. Bir ebeveyn çocuğa sevginin kolaylaştırdığını söylemişken sabırsızlığın da zorlaştıran etmen olduğunu dile getirmektedir. Bir ebeveyn dışlanıyor olmasının katılımı zorlaştıran etmen olduğunu söylerken iki ebeveyn ise zorlaştıran etmenin olmadığını söylemiştir. Ebeveynlerin eğitime katılımı zorlaştıran etmenlere ilişkin görüşleri Tablo 3.6’da gösterilmektedir.

Tablo 3.6. Eğitime Katılımı Zorlaştıran Etmenler

Cevaplar	F
Çocuk kaynaklı problemler	9
Aile nedenli problemler	2
Eskiden zordu	1
Kaynaştırmada dışlanma	1
Zorlaştıran etmen yok	1

Gönül Hanım “...Hiçbir şey sormuyor ki yani her şeyi yapıyor hani. Öğretmeni resim, ama eve gelince yapmıyor. Hani yaparım, ederim, oyun oynarım. Bakkala gidip gelirim, resim yaparım. Bakkal işi deyince uçuyor ama resim deyince hiçbir taraf yok yani. Seilmeyen bir şey yani...” diyerek çocuğun genelleme ile ilgili probleminden söz ederken bu durumun katılımını zorlaştırdığını örneklerle açıklamıştır. Halime Hanım “...Zorlaştıran etmenler, mesela şu an için biraz daha büyüdü eee ben anne oluşumdan dolayı illa ki evde de beraberiz sürekli, eee biraz benimle olan eğitimi reddedebiliyor çocuk...” diyerek anne çocuk ilişkisinde yaş konusuna değinmiş ve çocuğunun eğitime

katılımının zorlaştığını söylemiştir. Cansu Hanım “...İnatlık yapıyor işte. Kaan yani öğretmenler daha bir farklı oluyor mu yani, biz mi beceremiyoruz bazı şeylerde yaptırıyoruz işte...” diyerek çocuğun katılımında beklentilerinin dışında oluşundan söz etmiştir Fatma Hanım ise “...Çocuk istemiyor beni. Ben olduğum zamanlar derse konsantre olamıyor. O yüzden eğitimine katılamıyorum ben” diyerek kendisi gözlem yaptığında çocuğun dikkatinin dağılmasının kendi katılımında zorlaştıran etmen olduğunu dile getirmiştir. Mustafa Bey “...Bazen istemeyebiliyor. Annemle oynayacağım diyor, ya babamla oynayacağım diyor...” demiş ve çocuğuyla ilgili bir zorlaştıracı etmenden söz etmiştir. Meryem Hanım “...Annesi olmam. Sevgimi tabii ki hissettiği için zaman zaman kullanıyor...” diyerek diğer ebeveynlerden birkaçı gibi çocuk odaklı bir etmenden söz etmiştir. Saliha Hanım “...Burada yaptığı şeyleri bizimle yapmak istemiyor...” demiştir. Gülay Hanım “...Öğrenmiyor çocuk...” demiştir. Melek Hanım “...Bazen işte ev işleri falan görüyorum babası şey yapıyor işte şunu yapmıyorsun bunu yapmıyorsun sürekli işte okula gidip geliyorsun...” diyerek ailenin desteğini katılımın işlerini engellediği için alamadığını söylemiştir. Özge Hanım “Beni çok zorlaştıran tabii ki haliyle evdeki yaşıntım...” derken eliyle üç gösterip üçüzlerinden bahsetmiştir. Mehmet Bey “...Zorlaştıran etmen direkt sabır. Yani çocuğa bir şeyi anlat anlat anlat anlatamıyorsan yani bu sabır...” diyerek katılımı zorlaştıran etmen olarak iki şeyden söz etmiştir. Birincisi sabır ve ikincisi eğitimin olmamasıdır. Mevlüt Bey “...Şimdi yani dışarıdan hep böyle kötü gözle bakıldığı için, kaynaştırma olduğu için uzak durmak istiyor öğretmenler olsun yani ilkokulda ilköğretimde...” diyerek kaynaştırmadaki sorunların kendilerinin katılımında zorlaştıracı etmen olduğunu söylemiştir. Nalan Hanım “...Şu an beni zorlayan pek bir şey yok açıkçası...” demiş ve zorlaştıran etmen bulmadığını belirtmiştir. Bahar Hanım “Yok, zorlaştıran etmen” demiştir.

3.7. Ebeveyn Katılımı Gerekli Midir?

Ebeveyn katılımının gerekliliği hakkında dört ebeveyn katılımın bazen gerekli olduğunu söylemiş ve on ebeveyn katılımın kesinlikle önemli olduğunu söylemiştir. Bazen diyenler çocuğun kendisine alışmasını neden olarak gösterirken biri katılmadığını ama katılmanın bazen gerekli olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Eğitimin sadece okulda pekişmeyeceğini söyleyen ebeveynler çoğunluktaiken bir ebeveyn küçük çocukların ebeveynlerinin gelmesi gerektiğini büyüklere gerek olmadığını söylemiştir.

Ebeveynlerin eğitime katılımın gerekliliğine ilişkin görüşleri Tablo 3.7’de gösterilmektedir.

Tablo 3.7. Eğitime Katılım Gerekli mi?

Cevaplar	F
Kesinlikle gerekli	10
Bazen gerekli	4

Bu verilere göre soruya verilen cevaplar açılacak olursa Bahar Hanım “...Yani yerine göre diyeyim. Eğitiminde mesela derse, öğretmeni ile derse girdiği zaman. Ara ara ben de giriyorum mesela” diyerek katılımın bazen yapılmasının gerektiğini ve çocuğun dikkatinin dağılacağını düşündüğünü belirtmiştir. Fatma Hanım ise “...Ya bazı zamanlarda evet. Çocuklara bağlı o. Yani ben olduğum zamanlarda mesela derse şey yapmasa ben de katılırım, isterim yani neler yaptıklarını görmeyi. Ben de evde uygulayabilmek için isterim ama şey yapmıyor yani, dediğim gibi, istemiyor beni...” diyerek kendisinin katılımı istediği halde çocuklara bağlı olduğunu da belirtmiştir. Cansu Hanım “...Çok, pek... İlk zamanlar hani belki de. Her zaman değil, çünkü öğretmenle çocuk daha iyi olur. Çünkü şey oldu mu biz girmiştik, bizim yanımızda pek şey yapmamıştı. Yani anne babam var diye yüz hani kızarak biraz şey yapmıyorlar herhalde. Çünkü sonra çıkmıştık yani biz de...” diyerek katılımın bazen olması gerektiğinden kendi sebebi ile söz etmiştir. Üçüzleri olan Özge Hanım “...Buluyorum. Yani arada bir katılmaları, görmeleri gerekmiyor mu? Öyle değil mi neler yapıyorlar, neler öğreniyorlar?...” demiştir. Gönül Hanım “...Ben buluyorum yani. Hani çocuklar nasıl eğitim alıyor nasıl şey yapıyor yani...” diyerek katılımın gerekli olduğunu dile getirmiştir. Melek Hanım “...Evet, neden olmasın ki? Hani büyük çocuklar tamam, veliler gelmeyebilir ama küçük çocukların yani geliyoruz yani...” demiştir. Halime Hanım “...Tabii ki, mutlaka gerekli. Dediğim gibi yani eee çocuk sadece okulda aldığı eğitimle kalır da evde o eğitimi almazsa eee çocuk orada kalır, pekişmez aldığı eğitim. İlla aileden destek alacak ki okulda iki saat ders alıyorsa evde geri kalan zamanı ailesi ile geçiriyor. O saatlerde okulda aldığını bir iki kere tekrar etmesi çocuk için çok iyi olacak. Kesinlikle pekişecek o aldığı şeyler. O bakımdan yani illa ki katılımı gerekli ailenin de...” diyerek eğitimin pekişmesinin aile ile olacağını belirtmiştir. Mevlüt Bey “...Tabii ki. Hiçbir

çocuk zaten okulda öğrendikleri yetmez. Onu evde desteklemek, bastırmak, tekrar etmek gerekir diye düşünüyorum...” diye cevap vermiştir. Mustafa Bey “...Evet. Ya tabii haftada bir saat iki saat alınacak derslerle bu eğitimin çözüleceğini düşünmüyorum. Tabii ki evde destek olmamız gerekiyor. Bir saat iki saatte çocuk bir yere varamaz. Normal çocuklar bile günde altı saat görürken okulda biz haftada iki saat ders görüyoruz. Bunla ilgili açığı kapatmamız için de evde daha çok çalışmamız lazım...” diyerek eğitimde saatin kendisine göre eksikliğinden tekrar söz etmiş ve ailenin desteğinin önemli olduğunu belirtmiştir. Meryem Hanım “...Sadece eğitim aldığı yerlerle ilerleyebileceğini ya da bu işi sonlandırabileceklerini düşünmüyorum, çünkü ailenin de evde katılımı, destek olması, yapılan öğretilen şeyleri tekrar etmesi önemli bence...” diyerek eğitimin evde de devam etmesi gerektiğini söylemiştir. Saliha Hanım “...Yani tabii ki, kesinlikle. Sonuna kadar. Eee nasıl söyleyeyim? Yani çocuk ilk önce, eğitim evde başlar yani...” diyerek ebeveynin eğitime vermesi gereken önemden söz etmiştir. Gülay Hanım ise “...Mesela çocuk için. Onun için katılmalıyım...” demiştir. Mehmet Bey “...Kesinlikle buluyorum ya. Evde, ev hayatı çok önemli. Evdeki yaşamı çocuğun, yani her şeyi kolaylaştırmaktansa çocuğun kendisinin yapmasını sağlamak önemli öğrenmesi açısından...” diyerek kuralların ve sorumluluğun öneminden bahsetmiştir. Nalan Hanım “...Kesinlikle, kesinlikle. Burada aldığı eğitim asla yeterli değil. Yani muhakkak evde destekleyici bir eğitim alması gerekiyor. Asıl iş anne ve babaya düşüyor evde...” diyerek ebeveynin desteğinin şart olduğunu söylemiştir.

3.8. İdeal Aile Katılımı

Ebeveynlerin ideal bir aile katılımına nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşleri Tablo 3.8’de gösterilmektedir.

Tablo 3.8. İdeal Aile Katılımı

Cevaplar	F
Ailenin desteği ile olur	12
İki ebeveynin katılımı ile olur	3
Kural konulmalıdır	1
Cevapsız bırakıldı	1

İdeal aile katılımının nasıl olması gerektiği hakkında sorulan soruya cevaplardan dördü ailenin bu konuda önemli olduğunu söylerken biri kural koymanın önemini vurgulamıştır. Ebeveynlerden birisi cevapsız kalmıştır.

Gönül Hanım bu konuda bir fikri olmadığını dile getirmiştir. Melek Hanım “...Valla şimdi mesela çocuk burada eğitim alıyor ya ben diyorum mesela evdekiler de hep desteklesin. Babası da babaannesi de desteklesin yani. Desin yeter ki çocuk okusun, yeter ki eğitim görsün diye. Eşimizin desteklemesini istiyorum ama...” diyerek ailecek desteğin kendisi için önemli olduğunu söylemiştir. Halime Hanım “...Aile çocuğun eğitimine her bölümde dahil olmalı. Nasıl dahil olmalı, mesela okula gidiyorsa okulda izlemeli... Ben öyle düşünüyorum çünkü evde nasıl olsa okula gidiyor diye aile kendini geriye çektiği zaman çocuğun okulda gördüğü okulda kalıyor...” diyerek ailenin eğitimin her yönünde aktif olması gerektiğini dile getirmiştir. Mevlüt Bey “...Yani, okuldaki derslerini tekrar etmesi gerekir, ıı çocuğunu sürekli göz önünde bulundurması gerekir. Okulda veya işte arkadaşları ile ne şekilde ilişkide olduğunu veya kötü alışkanlıklar kazanmaması konusunda takip etmesi gerekir...” diyerek çocuğun genel olarak korunması ve eğitimine destekten söz etmiştir. Mustafa Bey ise “...Muhakkak daha fazla eğitim daha fazla çaba gerektiriyor. Bunun için destek olmamız lazım. Destek olmazsak küçük yaşta alabilecek eğitimleri aldırıp ilerletemezsek daha büyüdüğünde daha büyük sorunlarla karşılaşabiliriz...” diyerek ailenin verdiği eğitimin önemini belirtmiştir. Meryem Hanım “...Babaların da katılımıyla olmalıdır. Sadece annelerin değil...” diyerek tek ebeveynin değil ailenin katılımında önemli olduğunu söylemiştir. Saliha Hanım “...Bence birlik beraberlikle olmalı. Ya anne katılıp baba katılmazsa olmuyor...” diyerek katılımın tek ebeveyne indirgenmediğini söylemiştir. Mehmet Bey “...İdeal bir katılım anne ve babanın çocukla 24 saat, yatmasından kalkmasına yemesine içmesine, hepsine dikkat etmesi...” diyerek çocuğa yapmak değil ona yapmayı öğretmek gerektiğini söylemiştir. Nalan Hanım “...Nasıl olmalıdır? Çiftler birbirini desteklerse, çocuğa ortak, fayda edici, doğru davranışları öğretirlerse bu şekilde başarılı olabilirler...” demiştir. Bahar Hanım “...Çocuğun ilgiye ihtiyacı var sonuçta, yani sürekli onunla ilgilenmen gerekiyor...” diyerek ailenin katılımının önemini ilgiden geçtiğini belirtmiştir. Fatma Hanım ise “...Çocuğun gelişimini desteklemek olmalıdır...” diyerek eğitime ailecek devam edilebileceğinden söz etmiştir. Gülay Hanım “...Destek çıkmalı çocuğa...” demiştir. Cansu Hanım “...Kurallar olması lazım... Öğretmenleri de diyor hani en önemli diyor şey kural olacak diyor evde diyor...” diyerek kuralların ideal katılımında destekçi

olduğundan söz etmiştir. Özge Hanım “...*Nasıl olmalı, yani cevap vermesem? Çocuğumla birlikte bir ders, değil mi?...*” diyerek soruyu cevaplamıştır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. Tartışma

Araştırmada OSB’li çocukların ebeveynlerinin ebeveyn katılımı hakkında görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda ebeveynlerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular tartışılarak ileri araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

“Halihazırda aldığı eğitim hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna on iki ebeveyn eğitimin olumlu olduğunu söylerken bunlardan sekizi çocuklarındaki gelişmeden söz etmektedir. Alanyazında aile katılımının çocuklarının ilköğretim öncesi akademik becerilerde artış, arkadaş ve yetişkinlerle daha iyi iletişim, temel eğitime başlamasını kolaylaştırma ve özel eğitime ihtiyacın azalması gibi tüm gelişim alanlarında ilerleme gösterdikleri aktarılmakta, bu araştırmanın bulguları ile alanyazın tutarlılık göstermektedir (Barnard, 2004; Jeynes, 2007; Wade ve Moore, 2000; Webster-Stratton ve Reid, 2010).

“Siz bir ebeveyn olarak çocuğunuzun eğitimine katılıyor musunuz?” sorusuna on iki ebeveyn kesinlikle katıldığını söylemişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu alanyazında aile katılımını gerekli gören çalışmalar ile tutarlılık göstermektedir (Epstein ve Sheldon, 2002). Araştırmada bir ebeveyn çocuğunun eğitime başladığı ilk zamanlar katılımın gerekli olduğunu dile getirmiştir. Araştırmanın bu bulgusu bazı araştırmalar ile tutarlılık göstermektedir. Alanyazında ebeveynlerin çocuklarının sınıf düzeyleri arttıkça katılım oranlarının azaldığını vurgulayan araştırmalar yer almaktadır (Dubas ve Gerris, 2002; Hofferth ve Anderson, 2003; Rogers ve diğ., 2009).

Araştırmada bir ebeveyn de üçüzleri nedeniyle çocuğunun eğitim öğretim süreçlerine katılmadığını belirtmiştir. Ailedeki çocuk sayısı ebeveynin özel gereksinimli çocuğunun eğitimine katılımını doğrudan etkilemekte olduğunu vurgulayan araştırma bulguları ile bu araştırmanın bulgusu tutarlılık göstermektedir (Balli, 1998; Leyser, 1985; Salıcı-Ahioğlu, 2006).

“Çocuğunuzun eğitimine katılımınızı kolaylaştıran etmenler nelerdir?/Çocuğunuzun eğitimine katılımınızı zorlaştıran etmenler nelerdir?” sorularına verilen cevaplara gelindiğinde iki ebeveyn okul ve/veya öğretmenin katkılarından söz etmiştir. Araştırmanın bu bulgusu alanyazında yapılan araştırmalar ile tutarlılık göstermektedir. Ailenin eğitime çeşitli düzeylerde katılması okulu, okulda uygulanan programı ve okul ortamında çocuğunun daha iyi tanınması anlamına gelmekte ve aileler

bu ortamlardan elde ettikleri deneyim ve bilgiler ile evde çocuklarına daha zengin öğrenme fırsatları sunmaktadırlar (Eisenberg ve Wolchik, 1992; Carlisle ve diğ, 2005; Sönmez-Kartal, 2015). Sorulan bu soruya bir ebeveyn kafasının karışık olduğunu söylerken iki ebeveyn soruya cevapsız kalmıştır. Bu bulgudan yola çıkılarak ebeveynlerin katılımının ne anlama geldiği, doğru ve işlevsel katılımın ne demek olduğu hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları söylenebilir.

Ebeveynlerin eğitim süreçlerine katılımı zorlaştıran etmenlerden biri olarak iki aile çocuğun problem davranışlarından bahsetmiştir. Aileler bu konuda bilgi gereksinimleri olduğunu vurgulamışlardır. Araştırmanın bu bulgusu alanyazın ile tutarlılık göstermektedir (Coolican, Smith ve Bryson, 2010; Starr, Foy, Cramer ve Singh, 2006; Tarbox, Wallace ve Williams, 2003).

“Bir ebeveyn olarak çocuğun eğitimine ebeveynlerin katılımını gerekli buluyor musunuz?” sorusuna on ebeveyn kesinlikle derken dört ebeveyn bazen cevabını vermiştir. (McConkey, Truesdale-Kennedy, Crawford, McGreevy, Reavey ve Cassidy 2008; Ingersoll ve Dvortcsak, 2006; Schopler, Mesibov ve Baker, 1982).

“Sizce ideal bir aile katılımı nasıl olmalıdır?” sorusuna 12 ebeveyn çocuğun desteklendiği ve/veya çocuğun eğitim süreçlerine babaların da katıldığı bir sürecin ideal katılım olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bulgular alanyazında babalar ile yapılan bazı Acar, (2017) ve Çobanoğlu (2019) tarafından yürütülen çalışmaların bulguları ile tutarlılık göstermektedir.

4.2. Öneriler

Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur

4.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler

1. Araştırma bulgularında ebeveynlerin katılım hakkında çok fazla bilgi ve görüşe sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu nedenle ebeveynler; OSB ve katılımı ilgili daha fazla bilgi, yöntem ve beceri geliştirmelerine yönelik programlara dahil edilebilirler. Bu bağlamda ebeveynler çeşitli çalışmalara katılımları özendirilerek, çeşitli konferans, seminer, çalıştay veya toplantılara katılımı sağlanabilir.

2. Alan uzmanları aileleri evinde ziyaret ederek, her iki ebeveynin katılımını güçlendirici eğitimler ve öğretimler yapabilirler.
3. Yasal olarak ailelerin katılımını destekleyici önlemler alınabilir, yasa koyucular tarafından var olan yasalar daha güçlü ve uygulanabilir hale getirilebilir.
4. Sivil toplum örgütlerinin gönüllülük çalışmaları kapsamında aile katılımını desteklemesi, ailelere katılımları konusunda bilgilendirici toplantılar yapması özendirilebilir.

4.2.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler

1. Bu çalışma fenomenolojik desende, yarı-yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla gerçeklemiştir. Farklı araştırma yöntemleri ile ebeveyn katılımları incelenebilir.
2. Yapılan araştırma bir ilde iki kurumda çocukları 3-8 yaş arasında OSB'li olan ebeveynlerin görüşleri ile sınırlıdır. Araştırma farklı çalışma grupları ile yinelenenebilir.
3. Bu araştırmada yaşları 3-8 yaş arasında OSB'li çocuğu olan ebeveynlerin görüşü alınmıştır. Farklı özel gereksinimi olan çocukların ebeveynleri ile araştırma yinelenenebilir.
4. Bu araştırmada hem anne hem de babalardan görüş alınmıştır, yalnızca babalarına katılımını veya yalnızca annelerin katılımının incelendiği araştırmalar yapılabilir.
5. Ailenin kardeş, büyükanne, dayı vb., kişilerinden katılımlarına ilişkin görüşlerin alındığı araştırmalar planlanabilir.
6. Ailelerin katılımına ilişkin OSB'li çocuklarla çalışan uzmanların görüşleri alınabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (2017). *Aile eğitime devam eden işitme kayıplı çocuk babalarının babalık deneyimlerine ilişkin algılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Aksoy, V. ve Topuz, Ç. (2019). Özel eğitimde değerlendirmenin temelleri. V. Aksoy (Ed.), *Özel gereksinimli çocukların eğitiminde değerlendirme* (s. 1-11). Ankara. Maya Akademi.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic And Statistical Manual Of Mental Disorders (DSM-5®)*. American Psychiatric Publication.
- Atkinson, R. C. (1972). Optimizing the learning of a second-language vocabulary. *Journal of Experimental Psychology*, 96(1), 124.
- Balli, S. J., Demo, D. H. and Wedman, J. F. (1998). Family involvement with children's homework: An intervention in the middle grades. *Family Relations*, 149-157.
- Barnard, W. M. (2004). Parent involvement in elementary school and educational attainment. *Children and Youth Services Review*, 26(1), 39-62.
- Carlisle, E., Stanley, L. and Kemple, K. M. (2005). Opening doors: Understanding school and family influences on family involvement. *Early Childhood Education Journal*, 33(3), 155.
- Coffey, A. and Atkinson, P. (1996). *Making sense of qualitative data: Complementary research strategies*. Sage Publications, Inc.
- Cone, J. D., Delawyer, D. D. and Wolfe, V. V. (1985). Assessing parent participation: The parent/family involvement index. *Exceptional Children*, 51(5), 417-424.
- Coolican, J., Smith, I. M. and Bryson, S. E. (2010). Brief parent training in pivotal response treatment for preschoolers with autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(12), 1321-1330.
- Creswell, J. W., Hanson, W. E., Clark Plano, V. L. and Morales, A. (2007). Qualitative research designs: Selection and implementation. *The Counseling Psychologist*, 35(2), 236-264.

- Çobanoğlu, S. (2019). Babaların gelişimsel yetersizliğe sahip çocuklarına ilişkin yaşantı ve görüşlerinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Desforges, C. and Abouchar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievement and adjustment: A literature review* (Vol. 433). London: DfES.
- Diken, İ. H. (2015). Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan öğrenciler. İ. H. Diken (Ed.) *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim içinde* (s. 445-480). Ankara: Pegem Yayınevi.
- Dubas, J. S. and Gerris, J. R. (2002). Longitudinal changes in the time parents spend in activities with their adolescent children as a function of child age, pubertal status and gender. *Journal of Family Psychology*, 16(4), 415.
- Eisenberg, N., Wolchik, S. A., Goldberg, L. and Engel, I. (1992). Parental values, reinforcement, and young children's prosocial behavior: A longitudinal study. *The Journal of Genetic Psychology*, 153(1), 19-36.
- Epstein, J. L. (1987). Parent involvement: What research says to administrators. *Education and Urban Society*, 19(2), 119-136.
- Epstein, J. L. (1987). Toward a theory of family-school connections. *Social intervention: Potential and Constraints*, 121-136.
- Epstein, J. L. (2001). Introduction to the special section. New directions for school, family, and community partnerships in middle and high schools.
- Epstein, J. L. and Sheldon, S. B. (2002). Present and accounted for: Improving student attendance through family and community involvement. *The Journal of Educational Research*, 95(5), 308-318.
- Erdoğan, S., Kuru Turaşlı, N., Parpucu, N. and Tomris, G. (2018). Awareness of early childhood period workshop in turkey: current situation, results and suggestions. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 9(3), 176-201.
- Eripek, S. (2005). Zeka geriliği. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Fantuzzo, J., Gadsden, V., Li, F., Sproul, F., McDermott, P., Hightower, D. and Minney, A. (2013). Multiple dimensions of family engagement in early childhood education:

- Evidence for a short form of the Family Involvement Questionnaire. *Early Childhood Research Quarterly*, 28(4), 734-742.
- Feil, E. G., Small, J. W., Forness, S. R., Kaiser, A. P., Hancock, T. B., Serna, L. A. and Boyce, C. A. (2005). Using different measures, informants, and clinical cut-off points to estimate prevalence of emotional or behavioral disorders in preschoolers: Effects on age, gender, and ethnicity. *Behavioral Disorders*, 30(4), 375-391.
- Fylan, F. (2005). Semi-structured interviewing. *A Handbook of Research Methods for Clinical and Health Psychology*, 5(2), 65-78.
- Gül, S. O. ve Diken, I. H. (2009). Erken çocuklukta özel eğitime ilişkin Türkiye'de gerçekleştirilmiş lisansüstü tez çalışmalarının gözden geçirilmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 1(1), 46-78.
- Gülaçtı, F. (2010). The effect of perceived social support on subjective well-being. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 3844-3849.
- Güleç, H. Ç. ve Genç, S. Z. (2010). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki okul aile işbirliği hakkında öğretmenler ve ailelerin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(155).
- Güven, G. ve Azkeskin, K. (2018). Erken çocukluk eğitimi. (5. Baskı) Ankara: Pegem Yayınevi.
- Hofferth, S. L. and Anderson, K. G. (2003). Are all dads equal? Biology versus marriage as a basis for paternal investment. *Journal of Marriage and Family*, 65(1), 213-232.
- Hornby, G. (2011). Parental involvement in childhood education building effective school-family partnerships. London: Springer.
- Hughes, P. and Mac Naughton, G. (2000). Consensus, dissensus or community: The politics of parent involvement in early childhood education. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 1(3), 241-258.
- Ingersoll, B. and Dvortcsak, A. (2006). Including parent training in the early childhood special education curriculum for children with autism spectrum disorders. *Topics in Early Childhood Special Education*, 26(3), 179-187.

- Jeynes, W. H. (2005). A meta-analysis of the relation of parental involvement to urban elementary school student academic achievement. *Urban Education*, 40(3), 237-269.
- Johnson, R. B. and Christensen, L. (2019). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. SAGE Publications, Incorporated.
- Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child*, 2(3), 217-250.
- Karoly, L. A., Kilburn, M. R. and Cannon, J. S. (2005). *Proven benefits of early childhood interventions*. California: RAND Corporation.
- Kırcaali-İftar, G. (2018). Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış, E. Tekin-İftar (Ed.) *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri içinde* (s. 1-22). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Kutlu, M. ve Tekin-İftar, E. (2018). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların aileleri: Aileleri anlama ve işbirliği kurma. E. Tekin-İftar (Ed.) *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri içinde* (s. 491-525). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Kurt, O (2018). Otizm spektrum bozukluğu ve bilimsel dayanaklı uygulamalar, E. Tekin İftar (Ed.) *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri içinde* (s. 59-93). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Lee, E., Bristow J., Faircloth C. and Macvarish J. (2014). *Parenting culture studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Leyser, Y. (1985). Parent involvement in school: A survey of parents of handicapped students. *Contemporary Education*, 57(1), 38.
- Marshall, C. and Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. Sage publications.
- McConkey, R., Truesdale-Kennedy, M., Chang, M. Y., Jarrah, S. and Shukri, R. (2008). The impact on mothers of bringing up a child with intellectual disabilities: A cross-cultural study. *International Journal of Nursing Studies*, 45(1), 65-74.
- National Autism Center (NAC). (2015). *Findings and Conclusion: National standards projects, addressing the need for evidence-based practice guidelines for autism spectrum disorders, Phase 2*. Randolph, Massachusetts: National Autism Center.

- Özsarı, E. and Güleç, H. Ç. (2018). Examining the effect of the storyline method of education on the level of elementary school preparedness of five year-old children. *International Journal of Educational Researchers*, 9(1), 32-43.
- Rogers, S. J. (2009). What are infant siblings teaching us about autism in infancy? *Autism Research*, 2(3), 125-137.
- Salıcı-Ahioğlu, Ş. (2006). *Öğretmen ve veli görüşlerine göre farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okuma-yazma sürecini etkileme biçiminin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Schopler, E., Mesibov, G. and Baker, A. (1982). Evaluation of treatment for autistic children and their parents. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 21(3), 262-267.
- Starr, E. M., Foy, J. B., Cramer, K. M. and Singh, H. (2006). How are schools doing? Parental perceptions of children with autism spectrum disorders, Down syndrome and learning disabilities: A comparative analysis. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 315-332.
- Sönmez-Kartal, M. (2015). *Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Sucuoğlu, B. (1991). *Anne babaların özel eğitim okullarını algılama biçimleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Sucuoğlu, B. (1996). Kaynaştırma programlarında anne baba katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(02).
- Şahin, F. T. ve Ünver, N. (2005). Okul öncesi eğitim programlarına aile katılımı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 23-30.
- Tarbox, R. S., Wallace, M. D. and Williams, L. (2003). Assessment and treatment of elopement: A replication and extension. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 36(2), 239-244.
- The National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorder (NPDC) (2014). *Evidence-based practices for children, youth, and young adults with autism*

spectrum disorder. <http://autismpdc.fpg.unc.edu/sites/autismpdc.fpg.unc.edu/files/imce/documents/2014-EBP-Report.pdf>.

Toros, F. (2011). *Aile katılımının genel eğitim sınıflarındaki özel gereksinimli öğrencilerin okuma becerileri ile annelerin ilköğretim okulundan memnuniyetleri üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara: Ankara Üniversitesi

Turgut, Y. (2014). Verilerin kaydedilmesi, analizi, yorumlanması: Nicel ve nitel. A. Tanrıöğen (Ed.) *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (s. 193-247). (4. Baskı) Ankara: Anı Yayıncılık.

Turnbull, A., Turnbull, R., Ervin, E. J. and Soodak, L. C. (2006). *Families, professionals and exceptionality*. (5. Baskı). New Jersey: Pearson.

Wade, B. and Moore, M. (2000). A sure start with books. *Early Years*, 20(2), 39-46.

Webster-Stratton, C. and Reid, M. (2010). Adapting the incredible years, an evidence-based parenting programme, for families involved in the child welfare system. *Journal of Children's Services*, 5(1), 25-42.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz-Bolat, E. (2017). *Okul öncesi eğitimde aile eğitimi ve katılımı*. Ankara: Eğiten Kitap.

http-2:<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> Erişim tarihi: 11.07.2019

http-3:

https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeligi_07072018.pdf Erişim tarihi: 11.07.2019

http-4:<https://www.anadolu.edu.tr/uploads/anadolu/ckfinder/web/files/4-bilim-etigi-kilavuzu.pdf> Erişim tarihi: 11.07.2019

http-5:<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060220-4.htm> Erişim tarihi: 22.07.2019 Erişim tarihi: 11.07.2019

http-5:<https://www.autismspeaks.org/what-are-symptoms-autism> Erişim tarihi: 11.07.2019

EKLER

Ek-1: Gönüllü Katılım Formu

Ek-2: Demografik Bilgi Formu

EK-1

ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan (OSB'li) 3-8 Yaş Arası Çocukların Ebeveynlerinin Ebeveyn Katılımı Hakkında Görüşlerinin İncelenmesi* başlıklı bir araştırma çalışması olup *Erken Çocukluk Döneminde OSB olan bireylerin ebeveynlerinin katılım hakkında görüşlerini öğrenme* amacını taşımaktadır. Çalışma, Dr. Öğr. Üy. Veysel AKSOY tarafından yürütülmekte, Hatice Begüm UYANIK tarafından gerçekleştirilmektedir ve sonuçları ile *OSB'li bireylerin ebeveynlerinin katılım hakkında bilgi, düşünceleri ve algıları* ortaya konacaktır, *ebeveynlerin bu algıyla ilişki görüş, düşünce, inanç ve tutumlarını* inceleyerek tartışmanın gelişimine ışık tutacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, *yarı yapılandırılmış görüşmeler* yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Görüşme sırasında ses kaydı alınacak, bu görüşme sonunda dokümantasyonu yapılacaktır.
- Sizden toplanan veriler korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı tezi gerçekleştirmekte olan Hatice Begüm UYANIK'a (mail/tel) hbegumuyanik@gmail.com yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Hatice Begüm UYANIK

Adres: A. Ü. Engelliler Araştırma Enstitüsü

Cep Tel: 0 505 604 35 43

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK-2

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

“Otizm Spektrum Bozukluğu Olan (OSB’li) 3-8 Yaş Arası Çocukların Ebeveynlerinin Ebeveyn Katılımı Hakkında Görüşlerinin İncelenmesi” konulu yüksek lisans tez çalışmasına ait Demografik Bilgi Formu soruları:

1.	Adınız- Soyadınız?
2.	Kaç yaşındasınız?
3.	Cinsiyetiniz (K/E)?
4.	Eğitim durumunuz nedir?
5.	Çalışıyor musunuz? Evet ise ne işle meşgulsünüz?
6.	Özel gereksinimi olan çocuğunuzun yaşı kaçtır?
7.	Cinsiyeti (K/E)?
8.	Tam tanısı nedir?
9.	Kaç yaşında bu tanıyı aldı, yıl olarak hangi yılda bu tanıyı almıştı?

10.	Şu an aldığı eğitim hakkında kısaca bilgi verebilir misiniz?
-----	--